

Ludovít Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 35
43/2020
24. október 2020

Cena 0,60 €

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

LITERÁT PETER ŠTRELINGER
O JOZEFVI ADAMOVIČOVI
Strana 4.

BUDÚCI PLÁN OBNOVY
Z BOLESTÍ A REFORIEM
Strana 5.

SPISOVATEĽKA HANA KOŠKOVÁ
O POHNÚTKACH SVOJEJ TVORBY
Strana 6.

PREČO BY SME NEMALI SLÁVIŤ
ČESKOSLOVENSKÚ REPUBLIKU
Strana 7.

SLOVENSKÍ ARCIBISKUPI
V OSTRIHOMSKEJ KATEDRÁLE
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Nemyslím si, žeby pandemická situácia v Ukrajine bola priaznivejšia ako na Slovensku. Skôr naopak. Kolegovia novinári denne hlásia rekordy nakazených vírusmi. Dakedy mám pocit, že ani nič iné nechcú vidieť a počuť – len rekordy. Ešte aj v správacích a počasí. Ak sa nevyskytne extrém, neobjavia sa účty alebo šeky so zvláštnymi sumami – človek nepohryzie psa – nie je o čom...

Prečo práve Ukrajina? Lebo v tomto svete je všetko so všetkým spojené. Každý rok počas druhého októbrového víkendú naši východní susedia slávia celoukrajinský sviatok Deň výtvarníka. Keďže mám medzi nimi mnohých priateľov, viacerých som videl v elektronických sieťach pokope pri kotlíkoch bograča v prírode, na tú blízku vzdialenosť cítil vôňu šašlíka, ba aj pečených rýb. Bol som na takých piknikoch, takže viem, o akej atmosfére, spolupatričnosti a vône hovorím. Národný umelec Ukrajiny Boris Kuzma, môj náprotivok vo vedení zakarpatskej zväzovej organizácie výtvarných umelcov, s ktorou má Umelecká beseda slovenská tridsaťročné družbu, otvoril v ich krajskom spolkovom dome – Múzeu Jozefa Bokšaja, kolektívnu prehliadku tvorby sto tridsiatich umelcov Jeseň 2020. Borisovi Ivanovičovi, vyštudovanému architektovi, nezavídím jeho titul, skôr inú vážnosť. Na otvorení výstavy bol šéf Zakarpatskej oblasti správy Alexej Petrov aj jeho zástupca Oleg Kocjuba, pravdaže primátor Užhorodu Bogdan Andrijev, diplomati z maďarských a zo slovenských konzulátov, autori takmer dvoch stoviek diel a ďalší milovníci umenia, ktorým netreba ozrejmovať, čo vo svete umenia predstavuje Zakarpatská maliarska škola, kto bol aj vo vzťahu k bývalej ČSR Rusín Josif Bokšaj a ďalší jeho modernistický súputník z rakúsko-uhorskej Kelemenfalvy Adalbert Vojtech Erdélyi...

Naša rezortná ministerka práve dotazníkmi zisťuje Who is who, aby umelcom a pridruženým profesiám mohla poslať dajaké „všimné“, nech nevyplakávajú, že pôjdu po zbrote. Ved' kto by v takej (od vojny nevidanej) kríze kupoval obrazy?!

Som v kultúre dlhé roky; starý pes. Psí hlas vraj do neba nejde. Kto vie, či doletí k vrchnosti?

Pani Milanová možno povie, že o mne nikdy nepočula. Ale kým sa nestala ministerkou ani ja o nej!

Emil SEMANCO

R - 2020042

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
9 770862 882007

V Rimavskej Sobotě vysadila Matica slovenská Aleju veľikánov ducha Nezломní v boji za práva Slovákov

Ingrid ŠULKOVÁ – Foto: Gemerská mediálna spoločnosť, Michal LICHANEC

Historický región Gemer-Malohont bol krajom, ktorý ponúkal nielen prírodné krásy a výhľady na malebné kopce berúce dych, ale disponoval aj bohatou ponukou vzdelaného a šľachtetného ľudského ducha. Svedčí o tom výrok vrcholného predstaviteľa slovenského osvietenstva, ktorý pochádzal práve z tohto regiónu, Ladislava Bartolomeidesa: „Som zaujatý pre veci domáce, ktoré nepoznať je hanba, preto budem hovoriť o obyvateľoch, aby som dosiahol vďaka mojej vlasti malohontskej, lebo sotva nájdeš vzdelanejšie obyvateľstvo v Uhorsku, ako sú Slováci tohto kraja.“

V tomto regióne sa azda nenájdete dedina, kde by sa nenarodila alebo nepôsobil osobnosť výnimočných kvalít, ktorej významná činnosť nielenže presiahla hranice regiónu, ale pozitívne ovplyvňovala slovenské dejiny, kultúru, vedu a politiku.

OSÁDZALI MATIČIARI

Rimavskosobotskí matičiari sa pred pätnástimi rokmi rozhodli, že tento duchovný potenciál, ktorý región Gemer-Malohont ponúka, využijú na zvýšenie národného povedomia u obyvateľov na národnostne zmiešanom území Slovenska. Nasledujú iné európske mestá, ktoré si ctia svoje významné osobnosti kultúrneho, politického a národného života prostredníctvom pamätníkov, sôch, súsoší a búst, realizujú členovia Miestneho odboru Matice slovenskej v Rimavskej Sobotě od roka 2006 projekt pod názvom Historické osobnosti Gemera-Malohontu. Pri zrode tejto myšlienky boli matičiari Peter Dragijský, Michal Hruška a neskôr mladý architekt Stanislav Krosner. Za ostatné roky tak vznikla v centre Rimavskej Soboty na Námestí Štefana Marka Daxnera Aleja veľikánov ducha.

Všetko sa to začalo osadením spoločného súsošia národných buditeľov Jána Francisciho Rimavského a Michala Miloslava Bakulínyho od akademického sochára Andreja Melicherčika k už existujúcej buste naj-

Aleja veľikánov Slovenska sa nachádza v centre Rimavskej Soboty. Nositeľom tejto myšlienky a autorom projektu je matičiar Peter DRAGIJSKÝ.

významnejšieho slovenského politika druhej polovice 19. storočia Štefana Marka Daxnera. Neskôr pribudli busty aktívneho účastníka memorandového a matičného hnutia Petra Kellnera-Hostinského, najvýraznejšieho predstaviteľa literárneho romantizmu Jána Botta, všestranného literárneho talentu Ludovíta Kubániho, zakladateľa slovenskej literárnej moderny Ivana Kraska a spisovateľky i organizátorky kultúrneho života Terézie Vansovej. V roku 2010 matičiari odhalili pravdepodobne jedinú sochu na Slovensku osobnosti nevedného rozhladu a vzdelania, zberateľa ľudových povestí, prísloví a zvykov Pavla Emanuela Dobšinského. Od roka 2012 postupne pribúdali ďalšie

bustы národných dejateľov – vzdelanca a priekopníka prírodovedeckých disciplín Ladislava Bohuslava Bartolomeidesa, spisovateľa a pedagóga Juraja Palkoviča, širitela vzdelanosti a pokroku prvého profesionálneho novinára Daniela Gabriela Licharda, najobetavejšieho štúrovca, autora historických próz a cestopisov Bohuslava Nosáka-Nezabudova a v neposlednom rade busta venovaná významnej žene – prvej slovenskej botaničke Izabele Textorisovej.

ALEJA SA ROZRÁSTÁ

Aleja veľikánov ducha sa v posledných rokoch rozrástla o ďalších päť búst. Medzi nimi sú bustы takých významných činníkov, ako

boli vedúca osobnosť slovenského politického, kultúrneho a vedeckého života Jozef Škultéty, obranca práv Slovákov Pavol Jozefi, osvietenec a zberateľ slovenského národnopisu Samuel Reuss, národný buditeľ a zberateľ slovenských povestí Jonatán Dobroslav Čipka a jeden z najvýznamnejších predstaviteľov slovenského emancipačného hnutia spisovateľ August Horislav Škultéty.

VZOR PRE DNEŠOK

Z duchovného života národných dejateľov, ktorých bustы sa dnes nachádzajú v centre Rimavskej Soboty, si môžeme brať príklad aj v súčasnosti. Ľudskosť, vytrvalosť, bojovnosť za svoje práva, ochota vzdelávať sa, ako aj umenie diplomacie, to všetko môže byť vzorom pre mladých i starších. Preto realizácia projektu Historické osobnosti Gemera-Malohontu pokračovala ďalej, a to odhalením ďalších dvoch búst 15. októbra 2020, ktoré sú venované prvému česko-slovenskému gemersko-malohontskému županovi v Rimavskej Sobotě spisovateľovi a právnikovi Jankovi Jesenskému a regionálnemu historikovi, pedagógovi a zakladateľovi Gemersko-malohontskej vlastivednej spoločnosti Júliusovi Bolfíkovi. Na počesť ich neúnavnej práci na poli vzdelanosti, kultúry, vedy a národného povedomia, ktoré sa dnes už akosi „nenosi“.

3 OTÁZKY PRE:

Ing. Helenu PETRUSOVÚ, konateľku spoločnosti Agrokarpaty Plavnica

Cypriánova apothéka spod hradu Plaveč

• Vaša spoločnosť je najväčší pestovateľ liečivých rastlín na Slovensku. Hrdíte sa, že pri produktoch z nich, najmä pri výrobe čajov, čerpáte zo zachovaného dedičstva poznatkov azda najznámejšieho stredovekého liečiteľa – legendárneho kamauldského mnicha Cypriána z Červeného Kláštora. Nemusíme však zachádzať až do stredoveku. Ved' prírodnú lekárňu máte v rodinnom erbe...

Frátra Cypriána nazývali „doktor tisícich vied“. Vynikal vedomosťami z medicíny, farmácie, alchymie a botaniky; ľudia ho zväčša vnímajú ako vynálezcu lietajúcich krídel. Nás oslovuje najmä svojím herbárom a poznatkami o liečivých vlastnostiach bylín, čo zvyčajne tým, že naše čaje ponúkame ako zdravie z Pienin a zo Zámaguria. Takmer dve desiatky z nich

na rôzne neduhy na trh uvádzame s pomenovaním Cypriánova apothéka a jeho vyobrazenie je aj na výbere najlepších z nich v darčekovej kazete. Pri pestovaní a užívaní liečiviek zohľadňujeme veľa skúseností našich predkov. Ako deti veľa sme sa naučili od našej babky. Byliny zbierala po väčšinu roka, sušila a skladovala ich v starej skrini na pôjde, otec bol v tom čase v plavničkom družstve agronóm, to už sme so sestrou a bratom museli ovládať aj ich latinské názvy, no a napokon som absolvovala špecializované štúdium na SPU v Nitre aj ja...

• Čaj Babkine byliny, Slovakia a Ľubovniansky čaj hradnej panej sú vaše novinky. Ponúkli ste mi Pltnický. Pod hradom Plaveč však v čase nášho rozhovoru vrcholil zber rakytніка...

Spoločnosť hospodári ekologickým spôsobom na tristo štyridsiatich hektároch pôdy a sádov, liečivkami osieva a vysádza stoštyridsať hektárov. Rakytніка pestujeme na dvadsiatich hektároch. Je to zázračný krík. Jediná bobuľka tohto unikátneho ovocia zabezpečí odporúčanú dennú dávku vitamínu C... Vyrábame okolo tristo druhov ekologických čajov, zhruba na polovicu sypaných a v nálevových vreckách, masážne oleje, kapsuly, zmesi do kúpeľa, ale aj vankúše vyplnené aromatickými bylinami a špaldovými plevami.

• Takže, koľko tých elixírových škatuliek v súčasnosti vyrábate? Vyše dva milióny...

Zhovárал sa Emil SEMANCO
Foto: autor

V SNN 44-45/2020
SI PREČITATE

Aradský mučeník generál Aristid DEŽOFI je pochovaný v Marhani pri Bardejove
Manželia ŽILÍKOVCI rozvíjajú najstaršie základy našej slovenskej kultúry na Dolnej Nitre
Gorazd ZVONICKÝ patrí do galérie bardov, čo niesli fakľu pravdy a ideálov národa

Minister financií hovorí o rozpočte pravdy, záchrany a zodpovednosti...

Zákon roka prerokovali na poslednú chvíľu

Štefan ZLATOŠ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Rozpočet podľa predkladateľa nič neskrýva, zmierňuje dosah koronakrízy, a tiež pokračuje v stimulovaní ekonomiky. Zároveň ide o „rozumnú rovnováhu medzi aktuálnou potrebou zdrojov a budúcou konsolidáciou“. Vláda návrh rozpočtu verejnej správy na roky 2021 – 2023 schválila.

„Nešetříme na ľuďoch ani na ekonomike, šetríme na sebe,“ vyhlásil minister Eduard Heger s vysvetlením, že usporiť sa má na tovaroch, službách, ale aj mzdách. Čo nepoteší, je zjavný fakt, že prognóza daňových príjmov verejnej správy je na rok 2021 v porovnaní so schváleným rozpočtom na roky 2020 – 2022 nižšia o vyše dve miliardy eur.

■ KORONOVÁ REZERVA

V rámci výdavkov rozpočtu sa navrhuje rezerva vo výške 1,04 miliardy eura, čo predstavuje potenciálny výpadok medzi štandardným prognózovaným scenárom a horším scenárom vývoja situácie. „Je tu 1,04 miliardy eura rezerva pre COVID-19 a jeho dosah, ak by kríza pokračovala a vyžiadala si ďalšie výdavky,“ vysvetlil pri predstavení návrhu štátny tajomník rezortu Marcel Klímek.

■ OBROVSKÝ SCHODOK

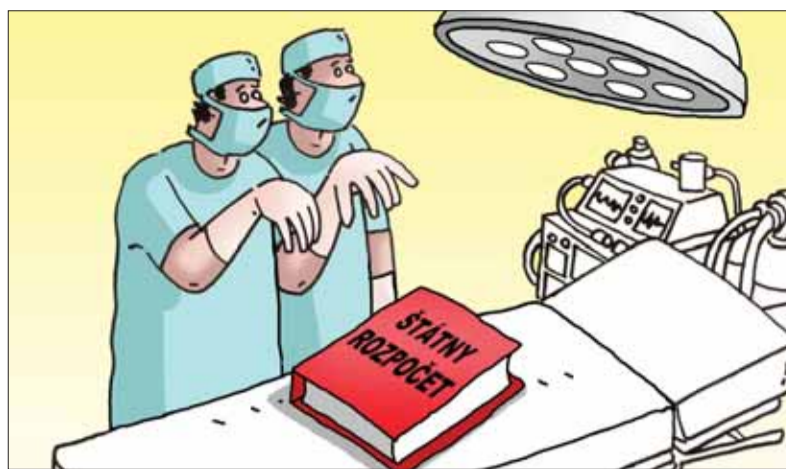
Celkové príjmy štátneho rozpočtu na rok 2021 sa rozpočtujú sumou 15 815 257 145 eur. Celkové výdavky štátneho rozpočtu na rok 2021 sa určujú sumou 23 864 618 285 eur. Z toho jasne vyplýva schodok, a ten je vo výške 8 049 361 140 eur. Zo štátneho rozpočtu sa v roku 2021 poskytujú do rozpočtov obcí a do rozpočtov vyšších územných celkov dotácie v celkovej sume 1 641 918 704 eur; z toho do rozpočtov obcí 1 047 964 320 eur a do rozpočtov vyšších územných celkov 593 954 384 eur. Rezervy štátneho rozpočtu sa

v roku 2021 rozpočtujú v celkovej sume 1 698 104 291 eur.

Podľa ministra Hegera sa v návrhu rozpočtu významne podporuje financovanie sociálnej oblasti, v ktorej je medziročný nárast 354 miliónov eur. Vysvetlil, že to súvisí s nárastom výdavkov na trinásť dôchodok, kompenzáciou sociálnych následkov ťažko zdravotne postihnutých, zvýšením výdavkov na podporu rodiny a náhradným výživným.

■ ÚDAJNE PRÍSTUP

Minister financií predstavil nový prístup k rozpočtu, údajne, „aby bol prehľadnejší“. Pri návrhu rozpočtu kapitálových výdavkov sa navrhuje zavedenie takzvaného pravidla nulového štarto-

vacieho rozpočtu. Všetky kapitálové výdavky boli presunuté do všeobecnej pokladničnej správy, kde budú pripravené na presun do jednotlivých kapitol po splnení kritérií efektivity Útvoru hodnoty za peniaze (ÚHP). Riaditeľ ÚHP Štefan Kišš to vysvetlil tak, že všetky, investičné projekty sa budú dôsledne posudzovať. Návrh rozpočtu verejnej správy na roky 2021 až 2023 vláda prijala s pripomienkou, ktorou bolo podľa ministra Eduarda Hegera to, že sa dolaďovalo uplatnenie princípu hodnotenia všetkých investícií nad milión eur.

Vývoj verejných financií v roku 2020 významne ovplyvňuje prebiehajúca pandémia ochorenia COVID-19.

■ NECHCENÝ REKORD

Aktuálne sa odhaduje schodok rozpočtu verejnej správy na úrovni 9,68 percenta HDP, čo predstavuje 8,67 miliardy eura. Predpokladá sa zhoršenie hospodárenia. Ide najmä o prepad ekonomiky. V tejto oblasti sa predpokladal rast HDP na úrovni 2,3 percenta a aktuálny odhad počítá s prepacom HDP na úrovni 6,7 percenta.

Nesmieme ustupovať šovinistickej a revizionistickej politike

Dohody pod obrazom antisemitu Esterházyho

Matej MINDÁR – Foto: www.mkp.sk

Mimoparlamentný politický subjekt Slovenské hnutie obrody (SHO) na svojej internetovej stránke upozornil, že predstavitelia mimoparlamentnej iredentistickej menšinovej Strany maďarskej komunity – Magyar Közösség Pártja, vo svojej straníckej centrále v Bratislave rokovali 8. októbra 2020 s maďarským ministrom zahraničných vecí Péterom Szijjártóom pod obrazom vojnového zločincina Jánosa Esterházyho...

Podľa Strany maďarskej komunity maďarský šéf diplomacie Péter Szijjártó rokoval s predsedom Krisztiánom Forróom a ďalšími vysokými predstaviteľmi strany. Podľa predsedu SMK-MKP dlhoročná tradícia výmeny názorov medzi maďarskou vládou a Stranou maďarskej komunity neustále pokračuje. „Diskutovalo sa o možnostiach uľahčenia interoperability hraníc. Poďakoval maďarskej vláde za otvorenie nových hraničných priechodov začiatkom septembra v reakcii na spoločný list predsedov „felvidéckych“ strán. Krisztián Forró zároveň pripomenul spoločný záujem oboch

krajín. Podľa jeho názoru úspech Maďarska zároveň posilňuje národné sebaudomenie maďarskej komunity na Slovensku (Felvidéku). Poznamenal tiež, že Maďarsko pomáha maďarskej národnostnej menšine v mnohých oblastiach, o čom svedčí aj výstavba a obnova stoviek maďarských materských škôl a podpora podnikateľského prostredia.

■ ĎALŠIA PODPORA

Maďarský šéf diplomacie Péter Szijjártó podľa tlačovej správy Strany maďarskej komunity vyhlásil, že Maďari na Slovensku (Felvidéku), môžu aj naďalej počítať s podporou maďarskej

vlády. Pripomenul tiež, že zástupcovia maďarskej menšiny musia byť znovu súčasťou Národnej rady SR. Podľa Slovenského hnutia obrody (SHO) Budapešť vďaka ľaxnej politike doterajších vlád voči slovenskému juhu využíva „politické vzduchoprázdno“ v južných častiach Slovenska na presadzovanie svojich politicko-ekonomických cieľov podporou práve takých iredentistických spolok a politických subjektov, akými je i SMK. „Potvrdil to aj samotný Szijjártó, ktorý sa po verejnom priznaní, že maďarská vláda už dlhšie zasahuje do vnútroštátnych vecí iného zvrchovaného štátu, vyjadril, že i naďalej plá-

Rokovanie ministra zahraničných vecí Maďarskej republiky P. Szijjártóa (vpravo) s predstaviteľmi menšinovej politickej strany SMK na Slovensku pod portrétom odsúdeného zločincina.

núje podporovať segregáciu Slovákov maďarskej národnosti od ostatných Slovákov ďalšími dotáciami prostredníctvom „felvidéckeho programu hospodárskeho rastu“!

■ NÁZVY Z UHORSKA

Slovenské hnutie obrody (SHO) ďalej tvrdí, že existuje plán na ďalšie

systematické pomaďarčovanie verejného priestoru na slovenskom juhu cez dopravné značenia. „V šiestnástich okresoch, obývaných aj maďarskou menšinou, mali byť doplnené o maďarské geografické názvy. To znamená, že názov mesta alebo obce v slovenčine by mal byť doplnený o historický názov z čias Uhorska.

Úlohou našej vlády je preto neustupovať šovinistickej a revizionistickej politike. Podľa nedávneho prieskumu verejnej mienky agentúry AKO disponuje Strana maďarskej komunity podporou len 2,4 percenta opýtaných. Konkurenčnému Mostu – Híd by svoju dôveru dalo iba 1,9 percenta voličov. Na základe týchto výsledkov môžeme povedať, že ani prípadné spojenie maďarských politických subjektov nemusí stačiť na vstup do Národnej rady SR. Je to dobrá správa pre Slovensko.

VŠIMLI SME SI

Devínska Kobyla je kopec, ktorý nad Dunajom otvára bránu do Karpát. Z jej vrcholu sa už naši dávni predkovia pozerali do všetkých strán, aby chránili pod vrchom ležiaci hrad Devín. Prírodné scenérie tohto skvostu bratislavského okolia sú prístupné všetkým domácim, no aj návštevníkom z ďalekých krajov Slovenska i zo zahraničia.

„Modlivka“ stojí na Kobyly

Moderná, ba až futuristická architektúra novej rozhľadne na bratislavskej Kobyly

Výhľady z úbočia hory od Sandbergu v Devínskej Novej Vsi po vrstevnicu na obcou Devín boli lákavé už aj v minulosti. V súčasnosti však pribudla pre turistov možnosť pozrieť sa na územie štyroch štátov aj z vrcholu Devínskej Kobyly. Ten bol v minulom režime verejnosti neprístupný, keďže bol súčasťou areálu armádnych kasárni protivzdušnej obrany štátu. Boli tam dislokované sovietske rakety zem-vzduch na odvrátenie leteckých útokov spoza železnej opony. Nie je pravda, že na Kobyly boli jadrové rakety, tie boli inde...

V júli tohto roku sa konečne objavila v bývalom armádnom priestore nová atrakcia. Je ňou výšková turistická rozhľadňa, z ktorej sa pri dobrej viditeľnosti núkajú panoramatické pohľady na okolie Bratislavy, na Moravu, do Rakúska i do Maďarska. Biela kovová konštrukcia je stabilná a jej tvorcovia sa pohrali aj s výtvarnou stránkou objektu. Mnohým pripomína futuristickú stavbu telo modlivky, teda hmyzu s biodizajnom mimozemšťana, akurát, že modlivka je zväčša zelená, aspoň na našom území. Kto vyjde po roštových schodoch do výšky siedmeho poschodia bežnej panelákovkej bytovky, bude odmenený nezvyčajným zážitkom. Pravda, ak niekto nemá rád silný vietor v riadnej výške, musí prísť za bezvetria, lebo hore to môže byť až nepríjemné, ale počasie nikto nerozkáže.

Maďarská rovina s veternými elektrárnami, rakúsky Hainburg, ale aj Viedeň a predhorie Álp to je výhľad od juhu na západ. Na západe sa črtá pohorie Pálava na Morave za našou Záhorskou nížinou. Za viditeľnými časťami Bratislavy vidno v dialke Zobor a Podunajskú nížinu. Veru, je sa na čo pozeráť, stačí sa tam vybrať na nenáročnú túru peši či na bicykli, z Dúbravky dokonca celú cestu po asfaltovej ceste.

Text a foto: Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Bohemia je štvrtá výletná loď, ktorá brázdí vody vodného diela Domaša

Výrazne oživilo turistickú sezónu

Na vodné dielo Veľká Domaša sa po dlhých dvadsiatich šiestich rokoch vrátila lodná preprava. Pričinila sa o to obec Kvakovce v spolupráci s nadšencami, so samosprávou, Štátnou plavebnou správou i vďaka podpore vlády SR. Výsledkom štvorročného úsilia bola loď Bohemia na priehradnej hladine.

Keďže loď kotvila v Prahe, musela sa z hlavného mesta Českej republiky dostať do Kvakoviec v okrese Vranov nad Topľou. Od 15. mája 2019, keď vyrazila, absolvovala dvetisícosemsto kilometrov vodnými tokmi z Prahy cez Hannover, Kolín nad Rýnom, Norimberg, Viedeň, Budapešť, Nový Sad až do maďarského Tokaja a odtiaľ po súši na Veľkú Domašu, kde ju žeriov s nosnosťou sedemstoosmedsť ton preložil na vodu. Dokumentárny film o tejto udalosti, keď loď víťali v stovkách miest a obcí siedmich štátov Európy, je na YouTube.

Po troch lodiach, ktoré v minulosti opustili Domašu a skončili na dražbe či na šrotovisku, pribudla teraz Bohemia, ktorá slúži návštevníkom. Ako nám povedal kapitán lode Matúš Ondovčák, tohtoročná sezóna sa začala v polovici júna a loď v lete preplavila vyše tridsaťpäťtisíc návštevníkov. Počas vyhládkových plavieb si na dolnej palube mohli vychutnávať kavičku alebo posedieť pri poháriku vína a cez okno sledovať krajinu a niektoré zachované pamiatky na brehoch Domaše. A k tomu sa im z reproduktorov prihovárali hlasy približujúce históriu vodnej nádrže. Mohli sa dozvedieť, ako rozvodnená rieka Ondava v období veľkých dažďov prinášala

tunajším obyvateľom časté povodne, ktoré nezriedka odnášali aj mosty. Preto

ČO INÍ NEPÍŠU

Kapitán výletnej lode Bohemia z Domaše Matúš ONDOVČÁK pri kormidle

sa 3. mája 1957 začalo budovať vodné dielo. Jeho vody zatopili dediny Dobrá nad Ondavou, Petejovce, Trepec, Veľká Domaša, Valkov a časť obcí Bžany a Turany nad Ondavou. Namiesto Keľče vznikla nová dedina Nová Keľča. Zachoval sa len kostolík v Terepci zasvätený Najsvätejšiemu Srdcu Ježišovu, ktorý slúži veriacim, a v júni tu býva tradičná

odpušťová slávnosť. Aj v národnej kultúrnej pamiatke Kostole sv. Štefana Kráľa v Novej Keľči, ktorý je obkružený prírodným valom, keďže leží pod úrovňou hladiny Domaše, sú počas letnej sezóny pravidelné bohoslužby. Aj z lode vidno, že na jeho vzhľade sa podpísal zub času a je najvyšší čas zrekonštruovať ho.

Výstavbu celého vodného diela dokončili v decembri 1967. Na brehoch Domaše sa nachádza päť rekreačných stredísk: Valkov-Tišava, Dobrá, Poľana, Holčíkovec a Nová Keľča. Vodná plocha má vyše tisícštyristo hektárov, dĺžka od priehradného múra k ústiu Ondavy je tridsaťkilometrov, najväčšia hĺbka tridsaťpäť metrov, maximálna šírka štyri kilometre a objem vody 187,5 milióna kubického metra. S reguláciou prítoku vodu do Východoslovenskej nížiny treba uviesť, že je zásobárňou úžitkovej a perspektívne aj pitnej vody. Domaša je rybársky raj, kde sa darí najmä kaprom, štikám, zubáčom či jalcom. Snímky najväčších úlovkov sumcov z Domaše obleteli rybársky svet. S letnou teplotou vody dvadsaťtri stupňov Celzia patrí Domaša medzi najteplejšie priehrady na Slovensku. A tak tu nájdú dobré podmienky aj milovníci plávania a windsurfingu.

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Politika ohýba históriu

Ivan KRAČOVIČ

Septembrový návrh poslancov koalíčných strán, aby sa zakázalo umiestňovanie pamätníkov, pomníkov a pamätných tabúl oslavujúcich komunistický, fašistický alebo nacistický režim, rozbúrila hladinu názorov nielen historikov, ale aj verejnosti. Prvého októbra pribudla v Trnave už druhá pamätná tabuľa venovaná pamiatke MUDr. Františka Šubíka, ktorý je známejší pod svojim básnickým menom Andrej Žarnov. Tabuľa je umiestnená na budove bývalej zdravotníckej školy v Trnave, kde učil. Odhalenie druhej pamätnéj tabule v Trnave Františkovi Šubíkovi iniciovalo Veľvyslanectvo Poľskej republiky v Bratislave spolu s poľským Inštitútom národnej pamäti.

Zástancovia jeho zásluh vyzdvihujú, že František Šubík bol v roku 1943 členom medzinárodnej komisie, ktorá vyšetřovala

masovú vraždu niekoľkých tisíc poľských dôstojníkov v Katynskom lese. Exhumáciou obetí sa potvrdilo, že poľských vojakov nezavraždili Nemci, ale masaker mala na svedomí sovietska tajná polícia. František Šubík bol však za to, že po vojne neodvolal svoj podpis pod výsledkami záverečného protokolu vyšetrovania v Katyni, prenasledovaný a väznený. Emigroval preto na dvakrát do USA a zomrel tam v roku 1982 ako uznávaný patológ. Lenže... Aj 13. marca 1939 sa lúčili slovenskí spisovatelia s prozaikom židovského pôvodu Gejzom Vámošom pred jeho odchodom do emigrácie. V skupinke boli iba Ján Jesenský, Jozef Gregor Tajovský s manželkou Hanou a básnik Ján Poničan. Andrej Žarnov bol vtedy aktívny podporovateľ Hlinkovej slovenskej ľudovej strany a po štrnástom marci 1939 bol vymenovaný za člena Štátnej

rady, ktorá bola poradným orgánom slovenského snemu.

Historik Peter Getting v príspěvku, ktorý odznel v roku 2009 na konferencii pod názvom Kollaborácia a odboj na Slovensku a v krajinách nemeckej sféry

KOMENTÁR

vplyvu v rokoch 1939 – 1945, napísal: „Žarnov patrí medzi autorov, ktorí veršami uvítali nástup totality už v prvý deň a na túto tému zložil viacero básní. Jednou z nich je báseň Nástup živých s podtitulom 14. III. 39.“ Báseň gardisti využili v propagandistickom článku o jedinečnosti členstva v Hlinkovej garde. Za to sa im poďakoval aj Alexander Mach. Jeho príhovor v Jurgove uverejnil časopis Gardista 5. septembra 1940. „Tie básne, tie pochody, ktoré zazneli

po 6. októbri po celom Slovensku, urobili azda viac, ako by urobilo tisíce pušiek. To, čo máme ďakovať našim spisovateľom: Urbanovi, Žarnovovi, Gašparovi, Beniakovi, Hrušovskému... si ani dostatočne uvedomiť nevieme.“

Pod svojim občianskym menom zastával Žarnov vysoký post v Hlavnom vedení Hlinkovej gardy, pretože viedol vedenie zdravotníckeho oddelenia, o čom 27. mája 1942 informoval znova aj časopis Gardista. Podpis Andreja Žarnova spolu s dvanástimi ďalšími osobnosťami vtedajšej doby je aj pod Ohlasom slovenských kultúrnych pracovníkov z Tatranskej Lomnice z 31. augusta 1940 s prihlásením sa k zásadám nacizmu (tzv. Lomnický manifest). Navyše, Spolok slovenských spisovateľov pod vedením Valentína Beniaka 2. októbra 1944 vydal Ohlas, v ktorom odsúdil prebiehajúce Slovenské národné povstanie a kde je Žarnov podpísaný. To malo za následok, že už počas SNP v roku 1944 sa Andrej Žarnov ocitol na zozname tridsiatich ôsmich spisovateľov a kultúrnych pracovníkov, pre ktorých povstalecká Slovenská národná rada žiadala od exilového prezidenta Eduarda Beneša rozsudok smrti. Po roku

1945 František Šubík strávil dva roky vo väzení pre pokus o útek do exilu v apríli 1945. Štrnásteho apríla 1947 bol tak ako ostatní členovia Štátnej rady obžalovaný z kollaborantstva, postavený pred retribučný súd a 27. novembra 1948 odsúdený ľudovým súdom v Bratislave – na počudovanie – na malý trest verejného pokarhania. Koncom januára 1951 bol Andrej Žarnov zaregistrovaný vo zväzkoch ŠtB ako tajný spolupracovník pod krycím menom „Hrad“ a mal podávať správy o členoch Slovenskej akadémie vied. Príslušný zväzok bol v septembri 1961 skartovaný.

V milej poviedke Karla Čapka Posledný súd sa mnohonásobný vrah po smrti dostane pred Boží súd. Prekvapí ho, že ho súdia obyčajní ľudia, ale svedok procesu je osobne Pán Boh, ktorý podáva neomylné svedectvo o jeho živote. Následne je aj tak odsúdený na doživotný trest pekla za vraždy, lúpeže a aj za bezvýznamnú krádež ruží. Nepomôžu ani svedectvá Boha o jeho dobrých skutkoch.

Natíska sa teda otázka, koľko dobrých skutkov môže vyvážiť v živote človeka čo i len jeden zlý? A kto by to mal hodnotiť? Boh alebo omylní ľudia?

Zas tí „súduhovia z NDR“!

Ivan BROŽÍK

Najnovší hit lekární na Slovensku – „vakcína nie je a nevieme, kedy a či bude“. Myslíme vakcínu proti chrípke. Pomaly sa končí október, začína sa november a sezóna tohto ochorenia ju tu. S takou presnosťou ako jesenný posun času.

Od začiatku prvej vlny pandémie koronavírusu sa v našich médiách predhávajú vo svojich výrokoch odborníci na choroby dýchacieho ústrojstva. Mnohí z nich opakovali už od februára, že imunita voči chrípke do značnej miery zvyšuje aj imunitu voči náške koronavírusom. Iní odborníci už pol roka najmenej varujú, že v druhej vlne príde kritické obdobie, v ktorom nastane súbeh chrípkových ochorení s diagnózou Covid-19.

Ambulantní lekári ako každý rok začali pacientom pripomínať nástup času chrípky a možnosť dať sa zaočkovať. Jednoznačne sme vedeli, že po

vakcínach bude dopyt. Teda, vedeli. Zrejme okrem tých, ktorí majú na starosti ich objednávanie pre siete lekární. Inak, okrem „kompetentných“. A to sa nám dostáva arogantných odpovedí typu – vychádzame z dlhoročných priemerov potrieb vakcín. Fajn. Lenže dlho-

POZNÁMKA

ročné priemery zmenila práve epidémia koronavírusu. Aj preto sa v mnohých, a nielen európskych štátoch už počas leta vykonávali prieskumy, koľko vakcín bude potrebných špeciálne tento rok a práve – bez ohľadu na dlhoročné priemery. Zas tí „súduhovia z NDR niekde urobili chybu“.

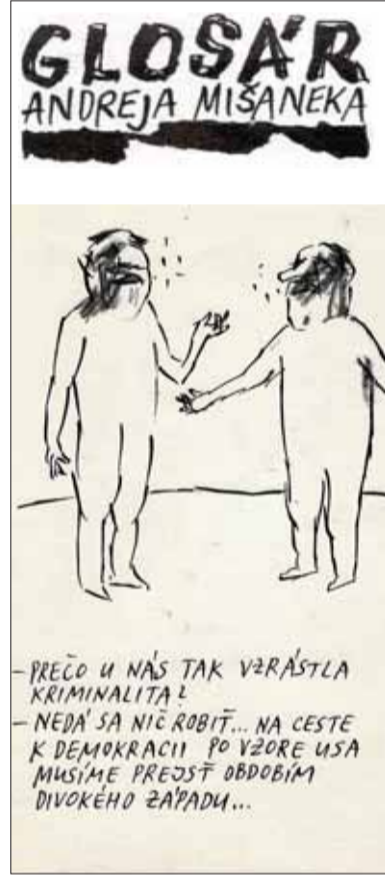
No, smutné je, že tentoraz to fakt súduhovia z NDR neboli, ale nedostatok vakcín svojim nekonaním zapríčinili ministerskí úradníci. A, samozrejme, celé voje prognostikov, ktorí tento rok

iba dokázali, aké smiešne sú tie ich prognózy, ktoré vydajú. Treba uznať, že lekárnici „svoje“ tušili. Ak mohli, predzásobili sa a naozaj svoje zásoby nadnormatívne zdvihli v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi. A aj po tých vakcínach sa zaprášilo. A ministerstvo zdravotníctva si hude svoje: „... Ale dlhodobé priemery...“ Áno, ministerstvo je zaskočené práve tak ako kedysi cestári zimnej údržby ciest prvým snehom. To, že sa podobná situácia na trhu s protichrípkovými vakcínami na jeseň prejaví, to skutočne „nemohli“ predpokladať tí naši odborníci. Zrejme nepočujú vyjadrenia odborníkov na epidémie, imunológov, virológov, pneumológov.

Slovensko patrí dlhodobo ku krajinám s najnižšou zaočkovanosťou proti chrípke. Takúto formu prevencie využili minulý rok len štyri percentá občanov. Podľa WHO (Svetovej zdravotníckej

organizácie) by mohlo očkovanie proti chrípke tento rok zmierniť dosah koronavírusu. Lenže WHO to tvrdí už od februára. Áno, výroba chrípkovej vakcíny je špecifická. Každý rok má iné zloženie. Určuje sa podľa toho, ktoré kmene vírusu vyčíňali predchádzajúcu sezónu. Zásoby z roka na rok by boli teda nanič. Na druhej strane – niečo ako predvídanie dopytu je ekonomická kategória, ktorú zvláda každý absolvent už zo strednej ekonomickej. Diplom na to fakt netreba.

Otázka teda už nezní, či bude vakcín proti chrípke dostatok a či sa ich počet navýši, ak ľudia preukážu záujem, ale či sa konečne niekto – hoci aj s krížom po funuse – zobudí a doobjedná ich. V auguste ministerstvo zdravotníctva tvrdilo v médiách, že „situáciu je pripravené okamžite riešiť“. Uplynul štvrtrok. To „okamžite“ trvá akosi dlho. Aj na slovenské pomery. Vyhovárať sa na Kičurove štátne hmotné rezervy a ich prázdne sklady vo februári je na sklonku októbra nemiestne. A tak môžeme zas iba konštatovať, že „súduhovia niekde urobili chybu“ – a ako sme už napísali, neboli a nie sú to tentoraz tí z NDR. Mimochodom, ten štát už desiatky rokov neexistuje. Jeho praktiky však, ukazuje sa, prežívajú.

AKO BOLO, ČO BOLO

Spisovateľ Anton Lauček v Literárnom týždenníku napísal: „V jazykových testoch na našich stredných školách dosiahli ich účastníci najlepšie znalosti z angličtiny, na druhom mieste sa umiestnila nemčina a katastrofálne dopadla slovenčina. Študenti majú tri hodiny týždenne slovenčinu a šesť hodín angličtinu. Rodný jazyk sme šmarili do kúta, silnejú tlaky na to, aby jeho znalosť nebola rozhodujúca pri nástupe na vysokú školu, do zamestnania.“

Krutá pravda odznela v čase, keď by sa nositeľ čistoty slovenčiny herec Viliam Záborský dožil storočnice. Bol som pri tom, keď v roku 1968 pred stotisícovým davom na Bradle cez báseň Sama Chalupku Mor ho! vykričal všetko o našej potupe, potláčaných dejinách a vysnívaných túžbach.

Jeho kariéra sa začala náhodou. V roku 1937 sa ako gymnazista tešil na Vsesokolský zlet v Prahe. Pred odchodom utrpel úraz. Telocvikár ho utešoval, že tam budú okrem športových súťaží aj recitačné preteky.

Vilo očakával, že hneď vypadne a pobeží na štadión. Prekvapilo ho, keď predseda poroty oznámil, že skončil na druhom mieste. Na druhý deň recitoval v rozhlase a vystúpil na galaprograme v Smetanovej sieni. Na gymná-

v prevratnej inscenácii Diabol a pánboh. V pamäti ostáva jeho Herodes v Hviezdoslavovej dráme Herodes a Herodias.

Recitácii ostal verný. Bolo nemysliteľné, žeby poslucháč herecťa nepredniesol Štúrovu

K storočníci Viliama Záborského

Peter VALO

ziu ho oslavovali ako úspešného recitátora. Popri štúdiu slovenčiny a francúzštiny sa prihlásil na Hudobnú a dramatickú akadémiu, kde mu režisér Ján Jamnický otvoril dvere do činohry SND. U Jamnického si zahral grófa Alfréda v hre Tanec nad plačom a Arnolda Malchtana vo Viliamovi Tellovi. Potom nasledovali postavy ako Le Bret v Cyranovi z Bergeracu, gróf Almaviva vo Figarovej svadbe, Laertes v Hamletovi, Don Diego v Cidovi, Galileo v Živote Galileiho či Tetzl

reč na uhorskom sneme. V roku 1966 boli jeho žiaci s Čapkovou hrou Zo života hmyzu na festivale v talianskom Arezze. Ida Rapaičová dostala cenu za herecký výkon. Profesor Záborský ju oslovil: „Som veľmi hrdý a pyšný, že ste za môjho dekanovania dosiahli taký úspech.“ To bolo vážne, lebo pán profesor nechválil za hocičo. Na škole ho volali Zabko. Ako pedagóg si vynútil rešpekt, ale zdobnenina prezývky naznačovala, že ho mali radi. Pani Ida hovorí: „Nikdy nezabudnem na

vládcu Nezvalovej Atlantídy. Zabko hral zápornú postavu a bol výborný. Keď zaznel jeho hlas, triaslo sa divadlo. Všetko mal premyslené, prepracované, nepotreboval improvizáciu. V tom čase boli v činohre Slovenského

Ako by sa cítil, keby teraz počúval uniformné hlasy absolventov herecťa, ktorých bez mikroportu nepočuť do desiateho radu? Akoby sa tváril pri nepodarených prejavoch televíznych a rozhlasových moderátorov? Akoby ho zabolala mizerná úroveň výučby slovenčiny a slovenských dejín na školách?

Pri Zábkovej storočnici v televízii odvysielali Eža Vlkolínskeho s jeho neopakovateľným hereckým výkonom. Čo by si pomyslel, keby musel súhlasiť s Laučekovými slovami: „To, čo nedokázala tisícročná poroba a krutá maďarizácia, sa dosiahlo za niekoľko rokov existencie samostatnej Slovenskej republiky (za asistencie viacerých ministrov školstva za SNS). Postupná a zahanbujúca demontáž materčiny z našich miest a dedín, z ulíc, z verejného života a zo vzdelávacích ustanovizní, aká nemá obdoby hádam v žiadnom národe.“ Asi by si spolu s Laučekom povzdychol: Hanba nám všetkým, že sme dopustili tento stav!!! Viliam Záborský zomrel náhle 5. februára 1982 v Prahe. Pri dnešnej slovenčinovej mizérii sa asi obracia v hrobe.

SEBAOBRAHA

Na internete sa v poslednom období šíria mnohé nepravdivé správy, ktoré spochybňujú existenciu a závažnosť ochorenia Covidu-19 či nosenia rúška a ďalších opatrení. Dávajte si preto pozor, akým informáciám uveríte, komu veríte, aké zdroje takzvaných faktov si vyberiete ako pre vás smerodajné. V záujme ochrany svojho zdravia, ako aj zdravia blízkych je rozumné spoľahnúť sa na dôveryhodné zdroje informácií, vychádzajúce od odborníkov, a nie na dezinformátorov zo sociálnych sietí. Upozorňovanie občanov, aby boli opatrní pri správach z neznámych alebo nedôveryhodných zdrojov, je teda naozaj v tomto období viac ako potrebné.

(Dez)informácie, hoaxy a klamstvá

Polícia dvadsaťštyri hodín denne sedem dní v týždni prijíma tipy od verejnosti na dezinformácie prostredníctvom súkromných správ zasielaných špeciálnej FB stránke Hoaxy a podvody – Polícia SR. Každá správa je vyhodnocovaná osobitne, pričom hlavným faktorom je počet zdieľaní pôvodného hoaxy. S vyše sedemdesiatimi fanúškami je tento komunikačný kanál najsledovanejší na Slovensku spomedzi stránok venujúcich sa boju proti dezinformáciám. Polícia na vyvracaní zdravotníckych hoaxov spolupracuje aj s Ministerstvom zdravotníctva SR.

Policijný zbor považuje dezinformácie šírené v súvislosti s koronavírusom za nebezpečný nástroj, ktorý má potenciál negatívne až fatálne ovplyvniť životy obyvateľov. V prípade naplnenia skutkovej podstaty trestného činu sa ich širitelia bude zaoberať kriminálna polícia.

Na základe desiatok analyzovaných dezinformácií o novom koronavíruse možno konštatovať, že všetky majú jedného spoločného menovateľa, čo sa týka motivácie ich šírenia – širitelia nadobúdajú pocit, že svojím konaním odhaľujú prísne tajné informácie, ktoré sú zo strany autorít manipulované, zahmlievajú, ale šikovnosťou jednotlivcov dochádza k ich dekódovaniu, čo im dodáva pocit vlastnej dôležitosti. Motivácia u autorov hoaxov môže byť totožná, pričom často ide aj o dôvody cieľenej manipulácie s vedomím, že ide o hoax, prípadne konajú s cieľom finančného alebo iného zisku.

Odborníci z oblasti infektológie, virológie či epidemiológie sa zhodujú na tom, že rúško je významným nástrojom, ktorý môže pomôcť zamedziť šírenie ochorenia. Možno niekto odmieta nosiť rúško, lebo sa cíti zdravý a silný a myslí si, že mu žiadne riziko nehrozí, aj keby sa nakazil. Berme však, prosím, ohľad nielen na seba, ale aj na ľudí v okolí – starších a chronicky chorých, pre ktorých by ochorenie Covid-19 mohlo byť aj fatálne.

Pre tých, ktorí spochybňujú nosenie rúška, polícia odporúča pozrieť si video s infektológom Petrom Sabakom, ktorý sa venuje pacientom s najťažším priebehom ochorenia Covid-19: <https://fb.watch/TeNtjywb/>. Pozor si dávajte na toxické informácie, ktoré vyzývajú na nosenie rúšok.

Ján ČERNÝ

Spolok sv. Vojtecha v Trnave pokračuje aktivitami v oslavách jubilea

Známke rastú zúbky dva roky

Zhováral sa Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor

Pri príležitosti sto päťdesiateho výročia založenia Spolku svätého Vojtecha vydala Slovenská pošta poštovú známku, pamätný list a obálku prvého dňa s portrétom Martina Kollára, ktorý bol jedným z významných dejateľov Spolku svätého Vojtecha. Slávnostná inaugurácia sa konala v historickej zasadačej sále spolku v Trnave za účasti vedúceho Odboru Poštovej filatelickej služby a Poštového múzea Slovenskej pošty Martina VANČA.

• **Ste absolvent vysokej školy technického zamerania, ale doktorát ste obhájili už na katedre Dejín výtvarného umenia Univerzity Komenského v Bratislave. Potom ste pracovali v Slovenskej národnej galérii a v Ústave dejín umenia Slovenskej akadémie vied. Ako ste sa dostali k svojej terajšej práci?**

Paralelne so štúdiom aplikovanej informatiky na STU v Trnave som absolvoval aj štúdium Archeológie a vedy o výtvarnom umení na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Na

INTERVIEW

dejínach výtvarného umenia som si následne urobil doktorát, ktorý som úspešne završil dizertačnou prácou Centrálna stavba veľkomoravskej ríše, čo je problematika práve na pomedzí odborov archeológie a dejín umenia, ktoré ma zaujímali od malička. Od roku 2000 som sa v galérii Artotéka v Bratislave venoval aj kurátorstvu výstav súčasných slovenských grafikov a kontakt s ich tvorbou ma nakoniec priviedol k tvorbe slovenských poštových známok. Väčšina ich tvorcov sú práve absolventi grafickej špeciálky Albína Brunovského na VŠVU, takže keď som v roku 2007 dostal pracovnú ponuku viesť slovenskú známkovú tvorbu, tak som ju veľmi rád prijal.

• **Ako v praxi prebieha zrod poštovej známky?**

Emisný plán poštových známok sa tvorí na základe námetov a upozornení nielen filatelistov, ale aj iných fyzických a právnických osôb, ktoré upriamujú našu pozornosť na blížiaci sa výročia, ktoré by si zaslúžili vizualizácie vo forme vydania poštovej známky. Plán sa pripravuje spravidla dva roky vopred. Návrhy sú prerokované v Námetovej komisii slovenskej známkovy tvorby, ktorá je poradným orgánom ministra dopravy a výstavby Slovenskej republiky pre otázky tematickej orientácie známok a poštových cenín.

O ČOM JE REČ

Chystá sa nakrúcanie dokumentárneho filmu o legendárnom hercovi Jozefovi Adamovičovi, nuž pripojím i ja zopár spomienok. Bolo to tuším v roku 1985: Jozef Adamovič striedavo žil na Slovensku a v Moskve, kde študoval na GITIS (moskovský Štátny inštitút divadelného umenia), aby si rozšíril svoje divadelné a filmové vzdelanie. Asi to bolo aj vďaka moskovským štúdiám, že sa Jozef hlásil k umeniu a tvorbe ruského režiséra Andreja Tarkovského: „Umelec je na jednej strane obyčajný človek, na druhej strane ale ním byť nemôže, tak následne zaplatí za svoj talent dušou. Talent nie je daný Bohom, skôr človek je Bohom poverený, aby niesol kríž svojho talentu (Andrej Tarkovskij, Dennik).“ V tom období politického uvoľňovania mal Jozef sice stále angažmán v SND, ale už nehral, pokiaľ sa pamätám, v nijakých divadelných inscenáciách slovenskej prvej scény. Boli sme si vtedy veľmi blízki, Jozef hľadal nejakú drámu, ktorá by bola vhodná pre absolventskú réžiu na GITIS. A ja som zhodou okolností dokončoval svoj dramatický debut Spolok drobnochovateľov, ktorý sa rozhodli inscenovať v Divadle

Vedúci Odboru Poštovej filatelickej služby a Poštového múzea Slovenskej pošty Martin VANČO

• **Kto je členom tejto komisie?**

V komisii sú zastúpení okrem pracovníkov Slovenskej pošty aj skúsení známkoví tvorcovia, výtvarní teoretici a filatelisti. Predsedom tejto komisie je profesor Dušan Kállay, významný slovenský grafik a ilustrátor, ktorý zároveň patrí medzi najskúsenejších slovenských známkových tvorcov. Na základe odporúčania tejto komisie bol k realizácii emisie SSV vybraný akad. mal. Peter Augustovič, ktorý patrí k najznámejším autorom slovenských poštových známok.

• **Spomínaný umelec je známy skôr popartom, aj keď bol žiakom Albína Brunovského, ktorý mal,**

naopak, svojský fantazijný maliarsky prejav...

Svoj rukopis autor návrhu známky uplatnil najmä na pečiatkach, na príležitostnej aj prvého dňa, kde z línií vytvára zaujímavé obrázky charakterizujúce poslanie spolku, teda vydávanie kníh. K známkam mal blízko, pretože obaja rodičia boli poštári, a to nie obyčajní, pretože jeho otec bol vedúcim pošty v Mostovej a neskôr v Galante a jeho mama zasa vedúcou pošty vo Vozokanoch. Peter Augustovič zároveň patrí k stáliciam slovenskej známkovy tvorby, každá jeho známka je zaujímavá aj po tematickej stránke, hoci my ku každej emisii známky prizývame aj

v zázrak. Mali sme z pekla šťastie, poblíž bolo vojenské letisko, na ktorom sme napokon pristáli. Rýchla evakuácia z lietadla. Potom nás previezli do akéhosi hotela, kde som zo stresu zjedol naraz šesť porcií jedla.“ S úsmevom dodal: „Keď som prežil tú hroznú autohaváriu pri Hlohovci, vďaka ktorej mám teraz krivý nos a kratšiu nohu, nemôžem predsa zomrieť pri havárii lietadla...

Nesmrtelná duša J. Adamoviča

Peter ŠTRELINGER

meň, blkotajúci nad krídlom... Preboha, naše lietadlo asi horí,“ hovorím pasažierke sediacej predo mnou. Tá privolala letuškú. „O päť minút vyhlásili poplach. Pripútať sa, hlavu medzi kolená... Pilot sa snažil strmhľavým letom dostať sa do nižšej letovej hladiny. Padali sme asi šesťtisíc metrov. Tým čiastočne uhasil požiar lietadla, lebo nad zemou pršalo. Tie sekundy nášho pádu boli nekonečné. Spomenul som si na Vilmu Jamnickú, ktorá mi predsa vyveštila, že nezomriem pri havárii lietadla. Začal som dúfať

Ani rakovina ma nedostala!“ O jeho zhubnej chorobe vedel málokto. Jozef Adamovič sa vylicil tak, že začal praktizovať hladovky. Kúpil si kozu a začal piť čerstvé kozie mlieko. Tú kozu choval kúsok od môjho domu v Bratislave na Dlhých dieloch, kde si s manželkou Dačou kúpili malý domček so záhradou. „Rakovinu poraziš tak, že ju necháš vyhľadovať!“ tvrdil s presvedčením. A potom pri diéte treba piť kozie mlieko hneď po podojení. To je silne antikarcinogénne!“ Trávil sme spolu

odborníka, ktorý spolupracuje pri vizualizácii danej témy. Autorom rytiny je nakoniec žiak Petra Augustoviča z VŠVU Jozef Česla, ktorý patrí zasa medzi najmladších slovenských rytcov poštových známok.

• **Vy ste znalec tvorby Albína Brunovského, napísali ste knihu Grafik, inšpirácia, múza a život: Albín Brunovský a jeho škola a ste aj spoluautorom monografie Albín Brunovský: Maliarske dielo. Prevezal Peter Augustovič nadšenie pre tvorbu známok od svojho učiteľa?**

Málo sa vie, že Albín Brunovský viedol počas svojho pôsobenia na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave ako vedúci katedry grafiky a knižnej ilustrácie aj samostatný predmet tvorby poštových známok a bankoviek. On sám od roka 1965 do roka 1989 vytvoril približne tridsaťpäť emisií poštových známok. Medzi rokmi 1985 a 1989 realizoval ucelenú sériu posledných československých bankoviek. Takže ho môžeme zaradiť medzi najvýznamnejších československých tvorcov známok a bankoviek. Ako profesor vychoval silnú generáciu tvorcov slovenských známok, okrem Petra Augustoviča napríklad Martina Činovského, ktorý po roku 2000 viedol oddelenie ryteckva poštových známok na VŠVU, Róberta Jančoviča, Karola Felixa, Igora Bencu, Igora Piačku, Rudolfa Čigánika, Mariána Komáčka a iných.

• **Po roku 1989 sa však Albín Brunovský tejto tvorbe prestal venovať. Prečo?**

Znechutila ho kritika za československé bankovky, najmä za stokorunáčku s Klementom Gottwaldom, ktorú Štátna banka československá vydala 1. októbra 1989. Ľudia ich ničili a hnev prenášali aj na autora. Majstra Brunovského sa to veľmi dotklo, pretože on nebol v komunistickej strane. Každý, kto sa s ním stretol, ho opisoval ako dobrého a citlivého človeka. Zatrpkol a potom až do svojej smrti nevytvoril nijakú známku ani bankovku.

• **Pohybujete sa v zúbkovanom svete miniatúrnych umeleckých diel, zbierate tiež známky?**

Nie. Ja filatelistu nie som, nezberám známky. Niežeby sa mi nepáčili alebo by som nemal k nim kladný vzťah, ale človek na mojej pozícii by ani podľa mňa nemal byť emocionálne či inak zaangažovaný na ich výrobe. Inak by sme tlačili iba rarity a vzácne známky s chybami...

dlhé hodiny pri cestách autom do Prešova, keď sa skúšala moja divadelná hra. To boli nekonečné rozhovory. A potom po skúškach sedávali sme v hoteli. Vždy nás ktosi vyrušil, aby si od Jozefa vypýtal autogram. Jozef bol slávny najmä vďaka seriálu o Mörícovi Beňovskom. Nemal však rád ten obdiv ulice, šiel mu na nervy. „Svoju najväčšiu slávu som si užil, keď som nakrútil v Čechách film Valčík pro milión. To bolo krátko po skončení školy. Fanúšičky zo mňa na Kube strhli aj košelu. Vari šesťkrát ma osobne prijal sám Fidel Castro!“ Premiéra mojej hry v Prešove v réžii Jožka Adamoviča bola veľkolepá. Spolok drobnochovateľov bola hra, ktorá pranierovala korupciu. A papalášov sediach na okresných politbyrách strany. Rýchlo ju potom stiahli z repertoáru divadla. Jozef Adamovič nakrútil aj film podľa poviedky Jiřího Woltra Ilda, ku ktorému som napísal scenár. Po roku 1989 začal podnikáť. Založil v Gemeri koziu farmu. No jeho umelecká duša doplatila na tvrdé začiatky slovenského prvotnopospolného kapitalizmu. Farma skrachovala, Jozefovu veľkorysosť zneužili vlastní zamestnanci, ktorým dôveroval. Na sklonku života pôsobil ako pedagóg na Konzervatóriu v Košiciach, ktoré teraz nesie jeho meno.

Konflikt v Náhornom Karabachu ohrozuje mier v nepokojnom regióne

Stará rana sa opäť otvorila

Martin JARINKOVIČ – Foto: ZATL

Skalnatú zem hornatého Arcachu, ktorá stáročia poskytovala ochranu najstaršiemu kresťanskému národu na svete, opäť zalieva krv nešťastných obetí. Arménsky národ v minulosti ťažko skúšaný najmä krutou tureckou nadvládou, ktorej vyvrcholením bola genocída spáchaná počas prvej svetovej vojny, sa opäť musí báť o budúcnosť svojich detí. Kým moslimovia sa po širom svete solidarizujú so svojimi azerskými súvercami, (post)kresťanská Európa mlčí.

Zabudnutý región Náhorného Karabachu (z turečtiny kara: čierny, bach: záhrada), ktorý tamojší Arméni nazývajú Arcach, sa 27. septembra 2020 dostal po dlhšom čase opäť do pozornosti svetových médií. Obrázky horiaceho Stepanakertu pripomenuli tragické momenty pred tridsiatimi rokmi, keď sa s rozpadom Sovietskeho zväzu nanovo otvoril vyše storočný konflikt medzi Arménmi a Azeri. Kým Arméni žijúci v auto-

POD POKRIEVKOU

nómnej oblasti Náhorný Karabach, odvolávajú sa na právo národa na sebaurčenie a v úsilí napraviť stalin-ské krivdy, vystúpili s požiadavkou na samostatnosť, Azeri trvali na územnej celistvosti Stalinom vytvoreného Azerbajdžanu. V arménskom kolektívnom vedomí je stále prítomná hrôza z tureckej genocídy. Život v štáte „Turkov“, ako volajú Azerov (ponúka sa paralela s bosnianskymi Srbmi), bol pre nich nepredstaviteľný. Napokon sa im podarilo obrániť právo na kúsok zo svojej historickej, vyše štyri tisíc rokov starej vlasti. Dokonca k teritóriu Arcachu pripojili aj sedem azerských oblastí, ktoré zabezpečili jeho pozemné spojenie s Arménskom.

NOVÝ POMER SÍL

Prešlo tridsať rokov a situácia sa úplne zmenila. Kým Azerbajdžan, bohatý na nerastné suroviny, nebývalo ekonomicky vyrástol, Arménsko sa potáča v dlhodobej kríze, ktorej odrazom bola aj revolučná zmena vlády v Jerevane v roku 2018. Po nástupe Nikolaj Pašinjanovi k moci krízu prehĺbila ešte aj pandémia. Napriek úsilu sa kontakty so Západom nepodarilo rozvíjať, kým vzťahy s tradičným spojencom Ruskom ochladli. Práve tento pre Arménov mimoriadne nepriaznivý čas vystihol prezident Azerbajdžanu Ilham Alijev na uskutočnenie plánovanej odvety. Nepomer síl je

Náhorný Karabach opäť zaplavila vojenská technika, staré krivdy zmýva nová krv, dialóg zbrani prehlbuje nenávisť a vší nové hroby...

značný. Moderne prezbrojenej armáde desaťmilionového Azerbajdžanu stojí v ceste len stopäťdesiatitisícová arménska komunita obývajúca Arcach s podporou trojmilionovej materskej krajiny. Arméni nielen počtom, ale aj výzbrojou ťahajú za kratší koniec. Ich šance nemožno však úplne odpisovať. V náročných horských podmienkach Karabachu totiž ani učebnicová početná prevaha 3 : 1 v prospech útočníka neplatí, ako poznámenal poľský expert na geopolitiku Leszek Sykulski. Problémy obrancov však spôsobujú nové formy boja, ktorým sa Azeri priučili. Sem treba uviesť najmä využitie osvedčených tureckých drogov Bajraktar, ktoré sa pričínili o veľké straty na arménskej strane. Lenže ešte väčšiu hrozbu ako turecké drony predstavuje samotné Turecko, ktoré deklarovalo všestrannú podporu svojim „bratom“ Azerom.

KAUKAZSKÝ POCHOD

Práve Turecko je podľa viacerých analytikov hlavným podnecovateľom najnovšieho azerbajdžanského pokusu o silové riešenie problému. Turecko od nástupu Recepta T. Erdogana postupne zmenilo desaťročiami vžitú koordináciu Kemala Atatürka. Srbský orientalista prof. Tanasković v tejto

súvislosti už dávnejšie upozorňoval na nástup ideológie neosmanizmu. Jej základom je návrat vplyvu Turecka – obnovenej regionálnej mocnosti, do priestorov niekdajšej Osmanskej ríše. V súčasnosti sa táto ideológia prelína s oživenou, pomerne mladou odnožou moderného tureckého nacionalizmu zo začiatku 20. storočia – panturkizmom, o ktorom hovorí Leszek Sykulski. Na rozdiel od tradičných tureckých koncepcií postavených na teritoriálnom či náboženskom princípe panturkizmus kladie dôraz na etnickú jednotu turkických národov. V krajných predstavách panturkistov Turecko predstavuje vedúcu silu budúcej únie spájajúcej turkické národy od Bosporu až po ujujské oblasti Číny. Prirodzenú prekážku predstavujú o tureckej jednote predstavuje malé Arménsko, ktoré oddeľuje Turkov od ostatných spolumatratov z postsovietskych republík. Víťazný pochod na Kaukaz, ospevaný v dodnes populárnom šlágru z prvej svetovej vojny Kaukazský pochod (Kafkasya marşı), má byť prvým rozhodujúcim krokom ďalekosiahlych plánov Anky.

KRIŽOVATKA ZÁUJMOV

Obnovené mocenské aspirácie Turecka sa dostávajú do zvláštnych

korelácii s ruskými záujmami. Na jednej strane Turecko podobne ako Rusko patrí k mocnostiam usilujúcim o revíziu momentálneho jednopólného sveta, čo ich podľa L. Sykulského spája – najmä po tom, čo sa Erdogan vyvíjal z jednostrannej závislosti od USA. Na druhej strane sa záujmy oboch mocností dostávajú do stretov v Sýrii, Líbii a teraz aj Kaukaze. Podľa Sykulského však najmä globálny spoločný záujem nedovolí, aby strety záujmov v uvedených konfliktných zónach prerástli do otvoreného konfliktu. Túto tézu nateraz potvrdzujú aj umiernené reakcie Moskvy, ktorá sa dosiaľ usilovala vystupovať v roli mediátora. Postoj Ruska, tradičného ochrancu Arménska, ktoré však v poslednom čase tiež zintenzívnilo spoluprácu s Azerbajdžanom, treba chápať aj v kontexte snáh Moskvy o dosiahnutie istej formy reintegrácie post-sovietskeho priestoru, z hľadiska ktorých by nebolo vhodné stratiť dôveru ani jednej zo strán. Svojsky túto logiku odráža v zjednodušenej podobe jeden z kremeľských ideológov Nikolaj Starikov, podľa ktorého by problém vyriešila integrácia oboch krajín do Ruskej federácie.

Udržanie ruskej prítomnosti v regióne však nevyhovuje Spojeným štátom, ako na to poukázal srbský analytik Predrag Rajić. Podľa neho síce USA, zamestnané vlastnými problémami, momentálne v regióne neprejavujú aktivitu a aj vzhľadom na arménsku lobu v Amerike zatiaľ len ticho čakajú na porážku Karabachu. Tá by mohla spôsobiť rozchod Jerevanu s Moskvou a priklon k Washingtonu. Tejtó hrozby sú si však zrejme vedomí aj Rusi, čiže ako uvádza analytik Nikola Starović, napriek istej chladnosti demonštrovanej Pašinjanovi (ako odplatu za revolúciu) zrejme nedopusť úplnú likvidáciu arménskej enklávy, hoci k istým korektúram ako výsledku najnovšej azerskej ofenzívy v neprospech Arcachu dôjde. Čo sa týka ostatných susedov, Irán bude skôr držať stranu Arménom a Gruzínsko Azerom. A Brusel? Mlčí. Nejaví záujem o osudy kresťanov na Kaukaze, veď aj tým svojim „európskym“ už dávno vyhlásil kultúrnu vojnu.

Buď, ako buď, najnovšia eskalácia konfliktu prinesie zrejme isté korekcie hraníc. Problém pretrvá a starobylý arménsky národ bude krváčať naďalej za nezájmu Európy.

dosahov. Ekonomika starého kontinentu utrpela historické škody, keď HDP klesol o vyše desať percent. Na jeho záchranu sa podujala, ako napokon vždy, najprv Európska centrálna banka, ktorá napumpovala do ekonomiky eurozóny nepredstaviteľných 1,3 bilióna eura na vykúpenie štátnych dlhopisov najviac zadlžených členských krajín eurozóny, a tiež na poskytovanie lacných pôžičiek pre svoje podriadené banky.

BUDE TO STAČIŤ?

Ako sa ukazuje, ani to nebude stačiť. Keďže peniaze od ECB vystačia len na záchranu, a nie na podporu rastu, zapojila sa do pomoci prvýkrát v histórii Európska komisia spomínaným fondom obnovy v objeme sedemdesiat miliárd eur. Európska a tobož nie slovenská ekonomika si v ďalších pandemických vlnách už nemôžu dovoliť ich uzavretie, preto sa ďalšie sprísnené vládne opatrenia sústredili na voľnočasové a tie spoločenské aktivity, ktoré priamo neovplyvňujú chod ekonomiky.

V tejto súvislosti si treba priznať, že už pred pandémiou mal celý rad našich podnikov ekonomické problémy, a preto by vláda mala byť opatrná pri pridelovaní verejných financií na podporu ich udržania, keďže do verejných rozpočtov „nepripeli“ žiadnym daňovým ani odvodovým eurom.

NA MARGO

Prvé presné finančné a hospodárske následky koronakrízy vystavila vláda v podobe návrhu štátneho rozpočtu na budúci rok. Ekonomická katastrofa dostala reálne kontúry. O tom, že pandémia sa podpíše na našej ekonomike viac ako plynová a následná hospodárska kríza 2009 – 2010, bolo jasné už dávnejšie. Preto sa najskôr treba pozrieť, akú sekeru zažala korona a následné opatrenia vlády do ekonomických čísiel. Schodok verejných financií by mal ešte tento rok poskočiť na rekordných 9,68 percenta hrubého domáceho produktu. V budúcom roku by hrubý dlh mal vzrásť už na 65 percent HDP, čo už nepovoľuje ani ústavná dlhová brzda či Európska únia. Pre rok 2021 vláda navrhuje len mierne zlepšenie, a to deficit na úrovni 7,44 percenta. A sekeru 8,05 miliardy.

Aj bez tých odborárov...

Keďže sa na budúci rok plánuje viac míňať, neprekvapujú skokové nárasty kapitál niektorých rezortov oproti rozpočtu na tento rok. Tak sa stalo aj to, že práve Krajiakov ministerstvo sociálnych vecí môže počítať s nárastom o 354 miliónov.

Zaujímavé z pohľadu sociálnej stability je však niečo iné. Rozpočet bol prvýkrát v histórii Slovenska prijatý vládou bez toho, aby ho najskôr prerokovali sociálni partneri v tripartite.

Minister práce, sociálnych vecí a rodiny Milan Krajniak k nemu sociálnych partnerov nezvolal. Odborári na obmedzených mítingoch kričia, že nebola žiadna snaha zo strany predkladateľa prerokovať návrh rozpočtu, čo potvrdzuje aj fakt, že bol zverejnený priamo na rokovani vlády, keď už prebiehalo. Minister financií tvrdí, že ho sociálnym partnerom neukázal pred rokovanim vlády práve kvôli Konfederácii odborových zväzov (KOZ) SR. O vzťahu tejto vlády a jeho ďalšej perspektive smerom ku KOZ hovorí i to, že sa minister v poslednom čase stretával aj s novšími odborovými združeniami.

Možným konkrétnym príkladom tejto nedohody je aj to, že rozpočet počítá s nulovou valorizáciou plátov štátnych zamestnancov a zamestnancov pracujúcich vo verejnom záujme. Ako by to vyzeralo, keby bola snaha o sociálnu dohodu s odborármi nevedno. Možno by tí zamestnanci tiež nevideli na výplate viac. Prečo k tomu všetkému však dochádza? Vidieť to bolo už oveľa skôr, keď minister oficiálnej odborovej reprezentácii povedal do očí, že časy privilegovaného postavenia z čias Roberta Fica sú preč. Pokračovalo to napätou situáciou pri rokovani o minimálnej mzde na budúci rok, keď sa antipatie naplno rozohoreli. A dnes minister dokazuje tieto slová aj v praxi. Jednoducho štátny rozpočet pre rezort s tripartitou ani nepreberie.

Milan Krajniak má na svoj názor právo. Pravdou je aj chabná sila odborových organizácií. Nehovorme teraz o príčinách, iba o výsledku. Svedčia o tom slabé účasti na mítingoch, napríklad v Banskej Bystrici, situácia v Prešove a ďalších mestách, o ktorých sme aj písali v našom týždenníku. Na druhej strane, ministri prišlo vyhlásenie núdzového stavu vhod. Nateraz sa nemusí obávať, že by odborári zvolali celoslovenské protestné mítingy. Ak, skončili by na policii.

Ludovít PECNÍK

Ministerstvo financií predstavilo dokument Moderné a úspešné Slovensko

Plán obnovy ako zásobník bolesti a reforiem

Róbert HÓLCZ

Ministerstvo financií pripravilo návrh plánu obnovy pod názvom Moderné a úspešné Slovensko, na vypracovaní ktorého sa podľa slov rezortného ministra Eduarda Hegera podieľala skupina odborníkov. Premiér Igor Matovič sa k jeho obsahu vyjadril ako o „zásobník bolesti a reforiem“, ktoré treba urobiť, keď chceme našu krajinu dostať z pasce doterajšieho stredného príjmu na úroveň deväťdesiatich dvoch percent HDP na osobu z priemeru všetkých členských krajín EÚ. Spomínaný dokument pozostáva z ôsmich oblastí, ktoré sa týkajú fiškálnej reformy, zelenej ekonomiky, trhu práce a sociálnej udržateľnosti, vzdelávania, vedy, výskumu a inovácií, zdravia, verejných inštitúcií a regulácií a digitalizácie. Z nich tie najpodstatnejšie by sa mali dostať do plánu obnovy, ktoré po schválení Európskou komisiou by sa zaplatili z nenávratných peňazí z fondu obnovy a ostatné z úverových za nízky úrok.

Samotný úspech reformy nezávisí len od objemu spomínaných peňazí, ale najmä od „ochoty“ všetkých účastníkov trhu prinášať aj obeť, keďže spoločným menovateľom reformných zmien bude musieť byť vyššia pridaná hodnota, z ktorej sa dlhy budú splácať, a napokon aj vyšší rast produktivity práce, bez ktorej nie je možné zvyšovať mzdy.

NEOPAKOVATELNÁ PRÍLEŽITOSŤ

Podľa niektorých koalíčných, najmä však opozičných politikov tento dlho „utajovaný“ materiál nemožno pokladať za reformný plán obnovy, ale skôr za súpis dlhodobo neriešených problémov našej krajiny bez ich konkrétnych projektov vrátane vyčíslenia nákladov a zdrojov ich financovania.

Niektoré z nich ani nesúvisia s odstraňovaním negatívnych následkov pandémie, a čo mnohým chýba, je „pozabudnutie“ na poľnohospodárstvo. Tento dokument pred konečným schválením musí prejsť nielen politikou, odbornou, ale aj verejnou diskusiou, keďže sa bude bytostne dotýkať všetkých nás. Treba si totiž uvedomiť, že náklady spojené s financovaním reformy budú obrovské, a ako povedal exprezident Českej republiky V. Klaus, dlhy sa budú splácať „vnukmi našich vnukov“. Ich splácanie teda zaťažuje niekoľko nasledujúcich generácií.

V tejto súvislosti si treba povedať pravdu, že po schválení fondu obnovy národnými parlamentmi všetkých členských štátov Únie sa starý kontinent vydáva na zložitú a riskantnú cestu

transformácie európskej ekonomiky, ktorej náklady sa po roku 2027 budú splácať tridsať rokov. Samozrejme, že konečné slovo o predloženej slovenskom reformnom pláne napokon povie Európska komisia, keďže väčšinu štruktúrnych zmien budeme chcieť financovať z tých peňazí fondu obnovy, ktoré budú garantované, a teda ich nebudeme musieť splácať. Bruselské miliardy eur však treba v každom prípade pokladať za príležitosť na reformu fiškálnej politiky štátnej správy, tiež školstva a zdravotníctva, ktorá sa na starom kontinente už nebudie opakovať.

Prvá vlna koronavírusovej pandémie nacyhtala európskych politikov a ich inštitúcie nepripravených na riešenie negatívnych karanténnych

Pre spisovateľku Hanu KOŠKOVÚ je písanie čosi také potrebné a prirodzené ako dýchanie

Každý má schody, ktorými vystupuje aj zostupuje do seba

Zhovárala sa Eva SISKOVÁ – Foto: autorka

Hana KOŠKOVÁ (1942) pracovala ako redaktorka v regionálnych novinách a v Povexe ako publicistka. Žije v Lučenci, kde ako lektorka už štvrtstoročie vedie literárny klub VLAS (Vreckové letisko autorských snov). Začala uverejňovať v literárnej prílohe Nového slova, ktorú viedol Vojtech Mihálik a neskôr Vojtech Kondrát. Teraz je členka Spolku slovenských spisovateľov, členka SC PEN. Napísala desať básnických zbierok. Za prvú Pod teplom krvi získala Kraskovu cenu. Píše pre deti. Doteraz jej vyšlo sedem knížiek pre detského čitateľa. Príbehy z Ludožrútskej ulice, Vitajte v Krkaháji, Uľafuľa krotí farby, Repujúci grep a iné. Okrem toho napísala tri knihy povestí Mara medvedia, Poludnica z Čerepeša a Mlynárske povesti, tiež historickú prózu Janičiarka. Venuje sa písaniu recenzií a prekladá z bulharského a ukrajinského jazyka.

• Čo Hanku Koškovú viedlo k písaniu poézie?

Ako mnohí predtým mnou aj ja som prečítala veľa kníh, počnúc klasikou. K čítaniu ma priviedol otec. Vášnivý čitateľ. Už v treťom ročníku základnej školy som napísala prvú poviedku. Neskôr to boli verše. Prvú báseň mi uverejnili v Matičnom čítaní v Martine. Práve prostredníctvom poézie sa mi podarilo vyjsť z vlastného tieňa. Najprv to boli pokusy, akési premýšľanie prostredníctvom slov. Bola som zrejme vnímavější ako moje vrstovníčky a mala plné priehrdie vnútorného sveta a prostredníctvom veršov som sa potrebovala zveriť so svojimi pocitmi. Vysloviť to, čo driemalo kdesi v hĺbke.

• A čo v tej hĺbke driemalo? Z čoho to básnenie čerpala?

Smútok i radosť. Pocity pólů a všetko medzi nimi tvoria akýsi intímny stav každého z nás. Pocity bezmocnosti, slabosti, prázdnoty, radosti. Smiech a plač sú rovnako prirodzené ako život. Plačeme nad odchodom drahého človeka, radujeme sa z každodenného dňa. Plač a radosť sú sestry, ktoré spája sám život.

• Písanie by malo byť pre tých, čo píšú, akousi cestou k vlastným zážitkom. Dôležitá je empatia, ktorej máš neúrekom. Nakoniec, aj v tvojej poézii sú miesta, o ktorých sa domnievaš, že „nikto ťa nenaučil strácaniu len straty...“ Akési zamyslenie nad spôsobom života, ktorý práve teraz žijeme?

Naša existencia sa skladá z nachádzania a zo strácania. Keby nebolo nachádzania a následného objavovania, ešte stále by sme žili v stredoveku. Všetko je v nás v ľudoch založené na vibrácii energie. A tie sú navzájom prepojené. Od ich výmeny je odvodené nachádzanie aj strácanie. Môj verš, ktorý je súčasťou tvojej otázky, súvisí s osobnou stratou. Ak nás nečakane opustí najbližší človek, len ťažko sa s tým vyrovnáme. Preto i verše, moje básne, boli takou „výpravou“ do vlastného vnútra. V živote často narazíme na ľadové kryhy, objavujeme nové dimenzie, ale aj slnečnejšie obdobia. Všetko musí odznieť. Ak nie sme ľahostajní voči okoliu a vidíme ho nezastretým pohľadom, začneme prehodnocovať. Niektorí pri strate sa už po krátkom období dokážu vyrovnáť, zmieriť. Zabudnúť. Nanešťastie nepatrím k tým. Každý z nás má pomyselné schody. Nimi vystupujeme a zostupujeme do seba. Nedajú sa preskočiť. Nedá sa im vyhnuť. Aj horolezci si musia nájsť alebo vytvoríť v skalnej stene stupne, aby mohli vyjsť na vrchol. Podľa mňa je každá strata novou skúsenosťou. Ak sa so smrťou najbližšieho človeka chceme vyrovnáť, potrebujeme vlastnú skalnú stenu. Aby sme po výstupe videli všetko v širších súvislostiach. A považovali o svete okolo nás. Veľakrát mi zide na um veta: „Čas všetko mení, i časy. Tak sa i zlé môže stať opäť dobrým.“

• Biblia nám odkazuje: „Milujte a množte sa a spravujte túto zem.“ Akosi

Poetka a autorka detských kníh Hana KOŠKOVÁ

sme na to zabudli alebo nedoceňili tieto slová?

Priznám sa, že Bibliu som nikdy neprečítala celú. No poznám niektoré jej pasáže. V úvode básnickej zbierky Záhrada, zvierajú vo mne mám verš z Bible: „Vetvy sú vyložené, aby som ja bol vrastený“. Báseň Krvou prestrelená ľúba je venovaná básnikovi Kolomanovi Banševovi, ktorý sa narodil v obci Točnica v mojom rodnom Novohrade. Bol mladý, keď spáchal samovraždu. Zastrešil sa. Zostal však v literatúre a v nenapísaných knižkách poézie. Hovorí sa, že je svet preludnený... Neraz uvažujem o tom, ako márne lomcujeme kľučkou na neviditeľných dverách, no ani tak nezabráňime zlu, vojnám, vojenským prevratom. Ako jediní nedokážeme zverenej zemi ponúknuť našu pomoc, keď ju zahľucujeme odpadom, smogom a inými nešvármi. Kolonizácia, migrácia, utečenci z vlastnej krajiny. To všetko a mnoho iného ľudstvo znepokojuje. Nájdeme niekedy východisko?

• Poetka, spisovateľka, prekladateľka... Akými očami vnímaš realitu, ktorá nám nastavuje svoje zrkadlo? Čo v nej vidiš okrem vlastnej práce, prípadne aktuálne najviac starostlivosti zdravotníkov a tých, ktorí sa starajú o súčasný chod nášho sveta?

Spisovateľ je len človek. Jeden z mnohých. Do daru však dostal cit pre vnímavosť, ktorá vedie jeho myšlienkové pochody k tomu, aby vo svojich literárnych snaženiach mohol reprodukovať to, čo je v ňom otvorené, nové a zaujme aj ostatných. Aj on má vlastné problémy a nikto nevie, čo robí v čase svojej samoty. Aké zrkadlo si nastavuje. Súčasťou tvojej otázky je aj to, ako vidím súčasnú realitu, keď svet zmenila a mení pandémia. Umierajú ľudia. Mnohí sa smútkom a strach. Zdravotníci sú predvojom, na ktorý sa spoliehame v tomto čase. Sama som pracovala dlho ako zdravotná sestra. Stretávala som sa s nevyliciteľne chorými ľuďmi, so smrťou, no aj s poďakovaním uzdravených. Môj otec mi rozprával o španielskej chrípke. V čase prvej svetovej vojny. Ako vojak rakúsko-uhorskej armády pracoval v Taliansku v sanitom nasadení. Príbehy, o ktorých som sa dozvedala od neho, boli pre mňa neskuťočné. Dnes sa všetko toto opakuje. Neskuťočné sa stáva skutočnosťou. Skutočnosťou, ktorá preveruje cha-

raktery. Je to obdobie obetavosti, disciplíny a spolupatričnosti.

• V jednej tvojej básni je stať, ktorá by mohla byť aktuálna... „Vita hostí, ktorí nie sú upnutí až po bradu, nerozprávajú sa sami so sebou ako ja...“ Samota, rozptýlenie, smútok, radosť...

Sú veci a dianie, ktorým sa nedá vyhnuť. Tvorivý človek vlastne polemizuje sám so sebou. Pretlak pocitov ho núti podeliť sa o ne. Spisovateľ a básnik slovom. Výtvarník výtvarným artefaktom a hudobník muzikou... Ak by tak neurobil, ocitol by sa v akomsi vákuu či labyrinte. Keď píšem, neuvažujem o konečnom výsledku. Pri písaní veršov sa riadim

Často aj tvorivé. Pred niekoľkými dňami som sa pozerala na oblohu. Priznám sa, nechýbal mi zvuk lietadiel ani odletové čiary. Za celý čas v záhrade som nezbadala nič, čo by ma rušilo. Bola som obklopená liečivým tichom... Nečuťali autá, nepreletelo ani jedno lietadlo. Smog z miest ustúpil. Civilizácia nám ubrala mnoho z prirodzených vecí. Na jednej strane nám umožňuje pohodlný život a na druhej mnohé zničila a ničí. Aké dni prídu teraz po pandémii koronavírusu? Nie som prognostik. No ľudstvo si možno uvedomí rozdiely „pred a potom“. Uvedomí si negatíva a opäť siahne po duchovnosti. No možno som až priveľká optimistka.

Spisovateľka Hana KOŠKOVÁ uvádza v Lučenci knihu Kľukatenie svojej kolegyně prozaičky Ivety Zaťovičovej. Obe pochádzajú práve z Lučence.

intuíciami. Netuším dopredu o vnútornom usporiadaní textu. Až neskôr. Keď sa vraciam k napísanému, som kritická a mnohé veci vyhodím, no niektoré aj dotiahnem do konca. Život a poézia majú svoju špirálu. Protiklady, ako sú samota – rozptýlenie, radosť – smútok, vždy dokážu viesť medzi sebou imaginárny rozhovor. Ak tvorca vie sklibiť vlastný pohľad a pohľad na realitu, tak je to výhra. V mojom prípade je to báseň, ktorá čitateľa osloví. Zarezonuje v ňom, no môže ho nechať aj ľahostajným. Stáva sa aj to, že ak dám väčší priestor fantázii na úkor reality, nemusí to dopadnúť najšťastnejšie. Básnik maľuje slovami, výtvarník štetcom. Výsledkom je obraz vnútra spojený s vonkajškom.

• Svet, ktorý sme žili niekoľko mesiacov, sa zrazu zместil do štyroch stien. Pre každého, kto sa cíti solidárny so súčasnosťou, má právo byť znepokojený. Dobytateľské chůtky mocných a veľkých na jednej strane a na druhej veľkosť ducha každého jednotlivca, istá pokora, priam poslušnosť, sú prvky, ktoré nás môžu tešiť. To všetko sa odráža aj v tvojej tvorbe. Ľudské prehry, medziľudské spojenia, hodnoty, ktoré sa mnohým z nás vzdávajú...

Aj medzi štyrmi stenami sa dá existovať. Vďaka fantázii. Mnohé osobnosti strávili určitú časť života medzi štyrmi stenami, stačí nazrieť do histórie. My sme v izolácii boli len niekoľko týždňov. Aj to nie v úplnom odlúčení od vonkajška. Máme k dispozícii knihy, ktoré sme ešte nečítali a čakali nás odložené v poličkách. Máme hudbu, masmédiá, telefón a vlastné myšlienky.

• Popri poézii sa venuješ aj próze. Z tvojej autorskej dielne vyšli zaujímavé knihy povestí. Máš vzťah k histórii, tradiciám, možno preto si sa sústredila na tradície a zvláštnosti svojho regiónu Novohradu, v ktorom žiješ a žánrovo spestruješ aj svoju tvorbu.

Áno, píšem nielen poéziu. Doteraz mi vyšlo desať básnických zbierok. Potešili ma aj ocenenia. Básnická zbierka Pod teplom krvi získala Cenu Ivana Kraska. Spätné zrkadlo – prémie zväzu spisovateľov. Záhrada, zvierajú vo mne prémie Spolku slovenských spisovateľov. Za poéziu som získala Cenu Slovenských Pohľadov, dva razy som dostala Cenu mesta Lučenec...

• Viem, že si spolupracovala aj so Slovenským rozhlasom, prispievaš do Slovenských pohľadov, Romboidu, Dotykov, ale aj do časopisov pre deti a do Literárneho týždenníka. Vynechala som niečo?

Pravda, prispievam. Tým, že posielam verše do časopisov, ktoré spomínaš, akoby som si overovala, že držím palec na pulze súčasnosti. Konfrontácia je potrebná ako soľ. Inak by tvorivý človek nevedel, čo píše iní, ak by nesledoval literárne dianie, a to nielen u nás na Slovensku, ale aj v svetovej literatúre. Mám kontakty so spisovateľmi v Poľsku, Srbsku, Česku i Rumunsku a Bulharsku. Vychádzajú mi aj tam v antológiách verše. A recenzie. Prispievam poviedkami na pokračovanie do časopisov pre deti Maxík a Zvonček, ktoré sú súčasťou vydavateľstva Daxe... A občas i do internetového časopisu Nové slovo...

Zvláštnym spôsobom, na popud Štefana Moravčiča, som sa dostala aj k písaniu povestí. Pracovala som ako samostatná redaktorka v okresných novinách. Vždy, keď som išla do „terénu“, nazrela som v obciach do obecných kroník, do archívov... Mala som šťastie i na ľudí, ktorí sa zaoberali históriou Novohradu. A tak na povestovej mape Slovenska pribudol aj Novohradský región. Vyšli mi tri knihy povestí a jedna historická próza. Spolupracovala som aj so Slovenským rozhlasom. Pravidelne som posielala do rozhlasovej relácie Hronka najmä recenzie. Spomínam si s úctou a vďakou na Alojza Čobeja, na Pavla Hruza, akí boli ústretoví. No teraz sú moje kontakty po výmene vedenia Literárno-dramatickej redakcie v Banskej Bystrici nijaké. Nedávno som do rozhlasu zavolať, či môžem poslať nejakú poviedku, alebo verše. Zarazil ma poučujúci prístup vedúceho redaktora, ktorý mi „odporučil“, o čom by som mala písať. Nuž, aj takéto čosi existuje. Povedala som si, že ani jeho postoj ma neodradí. Rozhlas v mojom literárnom živote hral významnú úlohu. Žiaľ, dnes je tam pre mňa cesta zarúbaná...

• Viem, že pre autora je dôležitá i spätná väzba. Nepíše pre seba, ale pre širokú čitateľskú obec. Aké sú tvoje skúsenosti v tomto smere?

Samozrejme, dôležitá je spätná väzba. Odozva. Tá je lakmusovým papierikom pre spisovateľa, či to, čo napísal a s čím sa stotožnil, nájde v poézii alebo v próze aj čitateľ. Aj preto sú pre mňa dôležité autorské besedy. Z nich sa dozviem, či moja tvorba nechala v čitateľoch citovú stopu, alebo ho neoslovila vôbec.

• Čo vie literát ponúknuť dnešnému čitateľovi, ako zvládnuť často neriešiteľné situácie?

Každý deň je istým prevkapaním. Či je to verejný život, sociálna sféra, ekológia, s ktorou sa stretávame doslova na každom kroku. Zmeny, zmeny, zmeny... Ľudská existencia má nesmierne bohaté nuansy a farby... Možno chýba akási morálna opora. Žeby silný jedinec? Je to najťažšia otázka, ktorú si mi položila. Spisovateľ už dávno nie je v svedomím národa. Ako sa to kedysi proklamovalo. Nemá recept na zvládnutie neriešiteľných situácií. Možno to vedia lepšie tvory zo živočíšnej ríše. Ako si poradiť. Držia sa svojich inštinktov a vnútorných hodín. Sú tu dávno pred nami a majú svoje rituály a svoj uzavretý systém, ktorým sa riadia. Najväčšie prevkapania nás len čakajú...

• Ako príklad spomeniem úryvok z básne Sen: Hľadala som ťa / hladná zo svadieb / sýta z pohrebov... učila som ruky / na osamenie... Áno, takéto pocity skrátka, keď sa prežívajú dokáže naplno vyjadriť niekoľkými slovami, svedčí o univerzálnosti autorkinej poézii. Svedčí o tom, že aj my čitatelia podobné situácie prežívame a netreba veľa slov na navodenie atmosféry a vnútorného zážitku.

Každý si v rovnakej básni prežíva svoj individuálny príbeh. Nie je to však jediný z prostriedkov. Zastúpené sú aj iné poetické nástroje, napríklad opisy prírody davané do kontrastu alebo do súladu s ľudskými náladami a pocitmi, čím sa zosilňuje účinok myšlienky na jednej i na druhej strane básne – odhalením skrytých obsahov prírody a na druhej strane názorným akýmsi doplnením samotnej nálady. Takto stavaná je aj báseň Záhrada „...stromy / bozkávajú vzduch / pred víchricou / nekľáčia na / kolenách...“

• Ako sa ty ako umelkyňa pozeráš na súčasný svet. Aký odkaz mu venuješ?

Môj odkaz? Riadme sa svojím rozumom a citom. A najmä budme k sebe tolerantní.

V októbri 1918 nevznikol na troskách Rakúsko-Uhorska štát dvoch bratských národov

Prečo nemáme sláviť Československú republiku

Milan JANIČINA – Foto: internet

V roku 2018 uplynulo sto rokov od prijatia zákona č. 11/1918 Zb. o zriadení samostatného štátu československého. Čechoslovakistická propaganda stále tvrdí, že 28. októbra 1918 vznikol štát dvoch bratských národov a že Slováci sa vtedy po prvý raz prejavili ako štáto tvorný národ. Slováci v tom čase nepochybne do česko-slovenského štátu ako štáto tvorný subjekt vstúpili chceli. Svedčia o tom nielen Cleavelandská zmluva a Pittsburská dohoda, ale aj telegram Matúša Dulu, predsedu SNS, z 30. októbra 1918, adresovaný pražským politikom, v ktorom píše: „Slovenská národná strana stojí na stanovisku bezpodmienečného a bezvýhradného samourčovacího práva slovenského národa a na tomto základe vindikuje pre slovenský národ účasť na utvorení samostatného štátu, pozostávajúceho zo Slovenska, Čiech, Moravy a Sliezska.“

Aktuálne poslanci Národnej rady SR rokujú o návrhu, aby bol 28. október vyhlásený za štátny sviatok, avšak bez dňa voľna. Majú však Slováci tento deň sláviť...? Napriek českým sľubom a zmluvným záväzkom boli Slováci pripojení do Československej republiky skôr ako objekt asimilácie, a nie ako štáto tvorný subjekt. Špička českej politiky Slovákov ako národ nikdy neuvažovala. Stačia len štyri charakteristické príklady.

BOHAPUSTÁ KONŠPIRÁCIA

Tomáš G. Masaryk v memorande Independent Bohemia z roka 1915, adresovanom britskému ministrovi zahraničných vecí Edwardovi Greyovi, píše: „Slováci jsou Čechy, přes to, že užívají svého nářečí jakožto spisovného jazyka.“ Militantný český nacionalista Alois Rašín v roku 1920 vyhlásil: „Vybojovali jsme si československý stát a ten musí zůstat českým státem... Podle podmínek míru máme právo zaříditi si naše záležitosti tak, jako by ostatní národnosti vůbec neexistovaly.“ Edvard Beneš v roku 1943 vyhlásil: „Mně nikdy nedostanete k tomu, abych uznal slovenský národ... zastávám neochvejne názor, že Slováci jsou Češi a že slovenský jazyk jest jen jedním z nářečí českého jazyka, tak jak tomu je s hanáctinou nebo s jinými nářečími české řeči. Nikomu nebráním, aby o sobě říkal, že je Slovák, avšak nedopustím, aby se prohlašovalo, že existuje národ slovenský.“ Súdruh Antonín Novotný spomína: „Na predsedníctvu partaje se hovořilo o federalizaci Slovenska mnohokrát. Po mém příchodu do funkce 1. tajemníka daleko více než za soudruha Gottwalda či Zápotockého. Odmítali se o federalizaci vůbec bavit. Oba si řešení otázky Slovenska představovali v neustálem prolínání až do úplného splynutí Čechů a Slováků v jeden národ. Já se díval na otázku Slovenska stejně jako oni.“ Takže tvrdenie, že Češi vnímali Slovákov ako rovnocenný bratský národ, je historická manipulácia a konšpirácia.

Spoluautor Pittsburskej dohody T. G. Masaryk sa krátko po jej podpise vyjadril: „Než hlavní věcí je, že dokument té úmluvy je podvržený, je falsum; ... Proto politik vážný, státník s takovým papírem nemůže a nesmí operovat. Falsifikát se nemůže stát státním aktem.“ Podľa americkej historičky Margaret McMillanovej T. G. Masaryk na margo tejto dohody dokonca povedal: „Uzavřeli jsme ji, abychom uklidnili malou skupinku Slováků, která snila o bůhví jaké nezávislosti pro Slovensko.“

HISTORICKÉ ZEME...

Čo teda 28. októbra 1918 vzniklo? Bol založený spoločný štát dvoch bratských národov Čechov a Slovákov alebo bola obnovená česká štátnosť, teda vznikol štát český, ktorý následne pohltil Slovensko? Nie nadarmo Češi používajú označenie „historické zeme“.

Faksimile originálu Deklarácie slovenského národa, ktorou sa slovenská intelektuálna elita prihlásila k spoločnému štátu s Čechmi, avšak na základe rovnocenného postavenia oboch národov, čo sa v Československu nedodržalo. Slováci, samozrejme, ťahali za kratší koniec.

Oficiálny propagačný dokument prvej republiky, ktorý oslavuje osloboditeľov „československého“ národa, národa, ktorý nikdy neexistoval a ani neexistuje.

Predstavitelia prvej Československej republiky na čele s Tomášom G. Masarykom, ktorý mal – mimochodom – slovenské korene.

V súčasnosti sa na vzdelávacích dokumentoch nezabúda na M. R. Štefánika, ktorý otvoril dvere Masarykovi i Benešovi k svetovým politikom. Napokon sklamali aj jeho...

Česká historička Lenka Bobková vo svojej práci Ustavení Koruny království českého hovorí: „Ve smyslu historického a státo právního termínu (jako sjednocujícího pojmu vyjadřujícího příslušnost té které korunní země k teritoriu ovládanému českým králem) zanikla Corona regni Bohemiae teprve se vznikem Československé republiky roku 1918.“ V Zásadách programu českej Národnej demokracie sa písalo: „Jako strana národní chceme, aby náš stát byl státem národním, českým. Náš národ

POLEMIKA

jej před staletími založil, náš národ si ho vydobyl po 300-leté porobě. Československá republika byla českým národem a pro český národ vytvořena.“

Druhý zväzok Ottovho obchodného náučného slovníka z roka 1921 na strane 1215 uvádza: „Ani v době největší persekuce převážná většina našeho národa neslevila ničeho z maximálního českého programu, jehož jádrem byl suverenní český stát z Čech, Moravy, Sliezska a Slovenska, neboť připojení Slovenska má důvody v právu hospodářském, národnostním a přírodním.“ Ale podľa v súčasnosti oficiálneho historika (ktorý bol za totality učiteľom ruštiny) sa Slováci 28. 10. 1918 po prvý raz prejavili ako štáto tvorný národ. Skutočne?

MARTINSKÁ DEKLARÁCIA

Oficiálna historiografia nás už vyše sto rokov presviedča, že 30. októbra 1918 sa slovenský národ Deklaráciou slovenského národa, známou skôr ako Martinská deklarácia, pripojil k česko-slovenskému či skôr československému štátu. To je však nie je historický fakt. Účastníci zhromaždenia v Turčianskom Svätom Martine nemali mandát na prijatie takého dokumentu, akým Martinská deklarácia bola, ak len nepočítame telegram predsedu uhorskej vlády grófa Károlyho, ktorý takto uznal Slovenskú národnú radu a právo Slovákov na sebaurčenie – je však otázne, či toto možno považovať za legitimizáciu.

Sú tu však ešte iné vážne problémy. V Martinskej deklarácii sa totiž

o česko-slovenskom či československom štáte nič nehovorí. V čase, keď deklaráciu schvaľovali, ešte účastníci martinského zhromaždenia o založení nového štátu nič nevedeli, a teda sa k nemu ani nemohli hlásiť. Navyše večer po schválení dokumentu (v čase, keď už väčšina účastníkov zhromaždenia Turčiansky Svätý Martin opustila) sa dostavil Milan Hodža a na jeho naliehanie bol už schválený text dodatočne zmenený. Z právneho hľadiska môže byť takto pozmenený dokument spochybňovaný ako nulitný akt.

Martinská deklarácia však dobre poslúžila Čechom pri pohlcovaní Slovenska ako akýsi pozývaci list. Pozitívom Martinskej deklarácie však (napriek všetkému) je, že Slováci takto oficiálne zrušili zväzok s Uhorskom. Slovenskú národnú radu, ustanovenú v Turčianskom Svätom Martine 30. októbra 1918, však pročeský politik Vavro Šrobár zrušil už po necelých troch mesiacoch – 23. januára 1919. Šrobár takúto inštitúciu nepotreboval. Podliehal priamo Prahe, sídlu česko-slovenskej vlády i parlamentu, Revolučnému národnému zhromaždeniu, do ktorého vymenoval za Slovensko spočiatku štyridsaťjeden členov – z toho bolo šesť etnických Čechov „znalcov“ slovenskej problematiky vrátane Edvarda Beneša.

KOLONIÁLNY PRÍVESOK

Ale načo potrebovali Češi Slovensko? Český učiteľ Karel Kálal (po vzniku československého štátu

ministrský tajomník na Slovensku) vyhlásil: „Pochopí čeští vůdcové, kde je jejich pravá zaslíbená země?“ V II. zväzku Ottovho obchodného náučného slovníka z roka 1921 na strane 1217 je to vysvetlené a povedané otvorene a „natvrdo“: „Slovensko bude naší koloniální zemí.“ Táto publikácia bola jednoznačne mienkotvornou, Češi boli na ňu mimoriadne hrdí. Bola pre nich niečím ako Encyklopédia Britanika pre Britov.

V dokumentoch vypracovaných v Prahe pre Úrad na prípravu mierovej konferencie sa možno dočítať, že: „Pro český stát jest mimořádně výhodné, když se může rozšiřovat směrem, kde je půdy dostatek a kde je poměrně řídké osídlení. To je právě na Slovensku, které na 1 km² nemá ani polovinu lidí, kolik jich mají české země (59 na 1 km², zatím co české země 128). Slovensko se může stát kolonizační zemí českou.“

Českí politickí vodcovia, ekonómia a podnikatelia sa podľa uvedeneho správali a Slovensko považovali za svoju kolóniu. Takže Slováci sa prejavili ako štáto tvorný národ preto, aby sa ich vlasť stala českou kolóniou? Za konkrétne príklady koloniálneho správania sa možno označiť viaceré politicko-ekonomických aktov nielen počas prvej Československej republiky, ale aj neskôr:

– nostrifikáciu (povinné prenesenie centrál a sídla firiem na územie Česka) s cieľom získať rozhodujúce pozície na Slovensku;

– likvidáciu viacerých slovenských priemyselných podnikov;

– menej rozpočtových zdrojov smerujúcich na Slovensko, ako by pripadalo podľa podielu obyvateľstva;

– nižšie tarify na štátnych, ako i súkromných železničiach na Slovensku, čo spôsobovalo vyššie dopravné náklady, keďže tu bol výraznejšie vyšší podiel súkromných železníc ako v Česku;

– nerovnaká daňová politika znamenala vyššie daňové zaťaženie na Slovensku;

– deflačná menová politika, ktorá výraznejšie postihovala slovenské hospodárstvo orientované na export;

– štátne objednávky prednostnejšie umiestňované v českých podnikoch na úkor slovenských;

– zjednotenie slovenskej koruny (Ks) s protektorátnou (K) v novembri 1945 v pomere nevýhodnom pre Slovensko;

– neustále deformovanie hodnotových ukazovateľov v rámci prestavieb veľkoobchodných cien a roky hľadanie krokov na českej strane, ako „obmedziť prerozdelenie procesy“ v rámci štátu;

– v rámci „industrializácie“ Slovenska sa do hláv občanov a politikov a časom aj „odborníkov“ tlačila téza o presune zdrojov na Slovensko, čiže o „doplácaní“, dôsledne sa zamlčovalo, že industrializácia mala byť vlastne len akousi kompenzáciou za nepriaznivé následky menovej reformy pre Slovensko.

– delenie majetku česko-slovenskej federácie na základe ústavného zákona č. 541/1992 Zb. v neprospech Slovenska.

VZOROVÝ OSTROVČEK?

O prvej Československej republike čechoslovakisti radi hovoria ako o vzore a ostrovčeku slobody a demokracie v strednej Európe. Britský chargé d'affaires v Prahe Cecil Gosling v depeši zo 6. novembra 1919 napísal: „Česká správa Slovenska sa vyznačovala a stále vyznačuje krutou a v niektorých prípadoch brutálnou dominanciou...“ Britský vyslanec v Prahe James Addison zasa v depeši z 13. novembra 1934 napísal: „Táto česká vláda je demokratická len v mene. V skutočnosti je Československo policajným štátom.“

Takže, čo máme my Slováci 28. októbra oslavovať? Má byť 28. október našim štátnym sviatkom? Akt raison d'être štátu zriadeného zákonom č. 11/1918 Zb. spočíval v obnovení českej štátnosti, ďalej v rozšírení jeho územia na východ (v snahe dostať Čechov z nemeckého obkľúčenia), v asimilácii Slovákov a vo využívaní Slovenska ako českej kolónie.

DRŽME SA PRAVDY!

V októbri 1907 vyšlo prvé číslo mesačníka Naše Slovensko. V podnadvise sa uvádza, že je „časopis hájící zájmy uherských Slováků“. Už v úvodnom článku Podporování Slováků a český národ sa hovorí: „Ak sa však podarí Slovensko zachrániť od pomadžarčenia, naskytne sa tu Čechom široké pole pôsobnosti a tí, pre ktorých nebude doma miesta, prídu na Slovensko a najdu tu iste bohatý prameň výživy.“ Nie je to pohľad budúcich kolonizátorov?

Ak slovenský parlament schválil 28. október ako náš štátny sviatok, tak sa Slovensko stane unikátom. Veď ktoréžto národ ustanoví deň, keď sa jeho vlasť stala cudzou kolóniou, ako svoj štátny sviatok? Na Slovensku tak vznikne jablko sváru a jeho tvorcovia musia počítať s reakciou.

Nad našou históriou všeobecne visí množstvo otázok, pretože bola až príčasto zamlčovaná, zatajovaná a falšovaná. Vyžaduje si to nové, seriózne historicko-právne a ekonomické skúmanie. Nahrádzanie reality konšpiráciami, vychádzajúcimi z politických interpretácií hypotetických predpokladov, je nenáležitá a nevedecká. Držme sa pravdy.

Autor je predstaviteľ Panslovenskej únie.

NA OKRAJ

Niekoľkoročné dominantné podstavenie predstaviteľov tzv. bratislavskej Liberálnej kaviarne v slovenskom mediálnom priestore spôsobilo nekontrolované šírenie protikresťanských a protinárodných myšlienok najmä u nastupujúcej a ľahko ovplyvniteľnej generácie Slovákov. Výsledkom tohto nelichotivého stavu je skutočnosť, že veľká časť tejto populácie nemá nijaký pozitívny vzťah k slovenskej štátnosti. Je systematicky presviedčaná, že samostatná Slovenská republika nevznikla z vôle občanov, ale akýmsi nedopatrením dvoch nezmieriteľných politických rivalov, ktorí sa vďaka svojim osobným ambíciám rozhodli zničiť „funkčný“ spoločný štát Čechov

(Ne)liberálna kaviareň

a Slovákov. Preto od roka 1993 títo nespokojní čechoslovakistickí liberáli neraz na základe nepodložených tvrdení systematicky znemožňujú a kriminalizujú všetkých tých, ktorí sa postavili za samostatnosť Slovenska. Istou účinnou názorovou protiváhou proti tomuto liberálnemu prúdu sa môže stať projekt (Ne)liberálnej kaviarne známeho slovenského politológa a publicistu Romana Michelka. Vo svojej prvej diskusii s predsedom KDŽP a poslancom Národnej rady SR Tomášom Tarabom a novinárom Jaroslavom Daniškom prvého októbra v istej nemenovanej bratislavskej kaviarni sa venoval najmä otázkam, v akom stave sa dnes nachádza slovenský politický konzervatizmus. Podľa Jaroslava Daniška hlavnou príčinou neúspechu tradičnej kresťanskej strany KDĽ v dvoch posledných voľbách bola jej personálna a programová vyprázdnenosť. „Začala byť len klubom starých a zakladajúcich členov, ktorí nedokázali reagovať na žiadne nové výzvy. Fakticky len kopirovali staré veci.“ Naopak, Tomáš Taraba si myslí, že KDĽ začalo postupne upadať už po roku 1992, keď sa postavilo proti samostatnosti Slovenska. „Keď si pozrieme takmer stodvadsaťročnú dejiny Slovenska, tak od kresťanských politikov sa poväčšine očakávalo, že budú na strane svojbytnosti Slovenska.“ Na záver tohto dialógu moderátor Roman Michelko konštatoval, že jeho hlavnou úlohou bolo otvoriť niekoľko tém, ktorým sa doteraz nevenovala dostatočná mediálna pozornosť. Nesmieťe už viac dovoliť, aby predstaviteľia liberálneho čechoslovakistického prúdu naďalej znevažovali všetko národné a kresťanské. Napriek súčasným protiepidemiologickým opatreniam sa projekt (Ne)liberálnej kaviarne s veľkou pravdepodobnosťou stane názorovou alternatívou proti čoraz agresívnejšiemu liberализmu. Konečne si tak budeme môcť vypočuť aj rôzne postoje mnohých významných slovenských osobností, ktorým nie je ľahostajný osud nášho národa. Ako demokratická spoločnosť máme na to právo. Nie je možné, aby „nepohodlné“ názory boli neustále systematicky zamlčované a potláčané len preto, že nie sú v súlade s liberálnym svetoobčianskym smerovaním našej spoločnosti.

Matej MINDÁR

Predstavujeme alternatívne politické systémy – Švajčiarsko a jeho trvalá neutralita – III. časť

Federácia kantónov, etník, konfesii a jazyka

Roman MICHELKO – Foto: internet

Väčšine ľudí sa pri Švajčiarsku vynoria nasledujúce asociácie: banky, hodinky, syr, neutralita a referendum. Táto alpská krajina má skutočne špecifický politický systém a podľa mnohých práve takéto usporiadanie vytvára predpoklady na nebývalú a trvalú prosperitu. Vývoj Švajčiarska pritom nebol priamočiary.

Už v roku 1291 sa spojili tri kantóny – Uri, Schwyz a Unterwalden, a vytvorili takzvanú „Večnú alianciu“, ktorá plnila obrannú úlohu proti vonkajšiemu nebezpečenstvu. Toto zoskupenie bolo veľmi úspešné a postupne sa rozširovalo o nové kantóny, pričom si však udržiavalo svoju nezávislosť. Významným medzníkom sa stal rok 1648, keď po Vestfálskom mieri získalo Švajčiarsko neutralitu. Tá bola potvrdená aj Viedenským kongresom v roku 1815, ktorým bolo zafixované politické usporiadanie Európy po napoleonských vojnách. Práve Viedenský kongres akceptoval trvalú neutralitu ako nemenný politický status, ktorý bol po celé devätnásťe, ale aj dvadsiate storočie, na rozdiel od iných neutrálnych krajín, napríklad Holandska, Belgicka, akceptovaný. Ako vieme, na rozdiel od spomenutých krajín sa Švajčiarska nedotkla ani prvá, ani druhá svetová vojna.

■ KRAJINA REFEREND

Okrem trvalej a medzinárodne akceptovanej neutrality je Švajčiarsko špecifické aj svojou polopriamou demokraciou. Tradícia kantonálnych zhromaždení siaha vo Švajčiarsku do stredoveku, ale až v ústave z roka 1848 bolo zavedené povinné referendum pri zmenách ústavy. Odtvtedy je nutné každú zmenu ústavy ratifikovať referendum, rovnako ako vstup Švajčiarska do medzinárodných organizácií. Aj preto vstúpilo Švajčiarsko do OSN až v roku 2002.

Napriek tomu, že sa o Švajčiarsku hovorí ako o takmer priamej demokracii, nie je to celkom tak. Okrem častých referend má aj zastupiteľskú demokraciu s dvojkomorovým parlamentom. Je teda zväzovým, zloženým štátom, ktorý sa skladá z dvadsiatich šiestich kantónov. Vo Švajčiarsku sa veľmi dbá na princíp subsidiarity, teda jasné rozdelenie kompetencií medzi jednotlivé zložky moci.

Na úrovni federácie má štát kompetencie v oblastiach obrany, medzinárodných vzťahov, poľnohospodárstva a sociálneho zabezpečenia. Kantóny majú kompetencie v oblastiach spravodlivosti, zdravotníctva, polície, vzdelania a výskumu. Na úrovni obcí sú kompetencie v oblastiach životného prostredia a kultúry.

■ VPLYV KANTÓNOV

Kantóny majú relatívne významný vplyv pri tvorbe federálnych politík. Silným nástrojom na obhajobu záujmov najmä menších kantónov je paritné zastúpenie ich zástupcov v Rade kantónov, čo umožňuje efektívne presadzovanie záujmov aj menších kantónov na federálnej úrovni, ktorá je kompetenčne rovnocenná druhej komore parlamentu. Ďalšou z možností kantónu, ako sa vymedziť voči rozhodnutiu federálnej vlády, je zablokovať rozhodnutie referendum.

Kantóny majú aj kompetenciu zákonodarnú iniciatívu na federálnej úrovni. Môžu teda navrhovať federálne zákony. V konečnom dôsledku je veľmi efektívna prax konzultácií s federálnymi orgánmi pred prijatím zákona. Takáto prax sa uplatňuje približne pri deväťdesiatich percentách prijatej legislatívy.

■ LEGISLATÍVNE ORGÁNY

Zákonodarnú moc vo Švajčiarsku vykonáva Federálne zhromaždenie, ktoré je dvojkomorové. Prvá komora – Národná rada (Conseil national) – má dvesto poslancov bez ohľadu na kantonálnu prísluš-

Referendá vo Švajčiarsku sú najdôležitejším nástrojom priamej demokracie.

nosť. Od roka 1919 sú volení podľa proporcionálneho volebného systému, pričom na vstup do parlamentu nie je určené žiadne kvórum.

Druhou komorou je Rada kantónov, ktorá má celkom štyridsaťšesť poslancov, pričom každý kantón deleguje dvoch poslancov a každý polkantón jedného, teda dvadsať kantónov po dvoch a šesť polkantónov po jednom.

Rada kantónov je volená rôznymi volebnými systémami podľa kantonálnych ústav. Niekde je teda voľba väčšinová vo všeobecných voľbách, niekde zase nepriama, keď kantonálne parlamenty vyšlú svojich poslancov do Rady kantónov. V niektorých polkantónoch sú poslanci volení na Zhromaždeniach voličov. Poslanci v tejto komore majú rozdielnu dĺžku mandátu, tú si určujú jednotlivé kantóny samostatne a podľa svojich pravidiel, čo niekedy spôsobuje asymetriu politických strán v parlamente.

Obe komory švajčiarskeho parlamentu sú rovnocenné a na schválenie zákona je potrebný súhlas oboch komôr.

■ FEDERÁLNA RADA

Federálne zhromaždenie však, na rozdiel od iných parlamentov, často naráža na limity, ktoré predstavuje nebývalé využívanie prvkov priamej demokracie, teda referend. Parlament totiž oproti iným krajinám nezasadá stále, ale len dva až tri mesiace v roku, a pri prijímaní legislatívy má veľký vplyv predparlamentná fáza prerokovania zákonov. Aj preto je frekvencia prijímania zákonov vo Švajčiarsku podstatne nižšia než v iných európskych krajinách, a nie je výnimkou, že od ideového zámeru po prijatie zákona ubehne aj niekoľko rokov. Existujú zákony, ktoré boli prijaté až desať rokov od predloženia.

V oblasti výkonnej moci riadi Švajčiarsko takzvaná Federálna rada. Je to v podstate vláda, ktorá však vykonáva ako kolektívny orgán aj úlohy hlavy štátu. Federálna rada je závislá od podpory oboch komôr parlamentu a pozostáva zo siedmich členov – ministrov: zahraničia, vnútra, spravodlivosti, obrany, financií, hospodárstva a nakoniec životného prostredia, dopravy a spojov. Ich funkčné obdobie je štvorročné, rovnako ako mandát poslancov Federálneho zhromaždenia.

Z členov Federálnej rady sú každoročne volení prezident a viceprezident na obdobie jedného roka, pričom po ukončení svojho mandátu nesmú byť ihneď znova zvolení. Prezident Švajčiarska je však viac-menej čestná funkcia, má skôr postavenie prvého medzi rovnými a nedisponuje viacerými kompetenciami iných prezidentov, napríklad rozpustením parla-

mentu či vymenovaním členov vlády. Pri kreovaní Federálnej rady sa dbá na viaceré špecifiká. Nijaký kantón v nej nesmie byť zastúpený viac ako jedným členom. Federálna rada bola v rokoch 1959 – 2003 tvorená štyrmi najvýznamnejšími švajčiarskymi stranami – politickými stálicami, v pomere 2 : 2 : 2 : 1. Boli to: Liberálnodemokratická strana (FDP), Sociálnodemokratická strana Švajčiarska (SPS), Kresťanskodemokratická ľudová strana (CVP) a Švajčiarska ľudová strana (SVP). Tento politický kartel pretrval vyše tridsaťštyri rokov a viedol k nebývalej stabilite politického systému, keďže priemerná životnosť ministra v takejto vláde bola na európske pomery takmer nepredstaviteľná – vyše jedenásť rokov.

■ FEDERÁLNE KANCELÁRSTVO

Veľmi významným prvkom v politickom systéme Švajčiarska je Federálne kancelárstvo, na čele ktorého stojí kancelár. Toho na obdobie štyroch rokov volí Federálne zhromaždenie. V jeho kompetencii je riadiť spoločný sekretariát Federálnej rady a Federálneho zhromaždenia, pričom však podlieha pokynom Federálnej rady.

Zaujímavosťou švajčiarskeho systému je aj absencia niektorých kompetencií parlamentu voči vláde. Aj keď je vláda formálne podriadená parlamentu, je ním volená. Paradoxne, parlament nemá kompetenciu už zvolenú vládu v priebehu jej štvorročného mandátu odvolať. Na druhej strane má Federálna rada voči Federálnemu zhromaždeniu viaceré povinnosti. Každoročne musí predkladať Federálnemu zhromaždeniu ročnú správu o svojej činnosti, je podrobovaná priebežnej kontrole, na čom sa zakladá jej legitimita.

Zásadné špecifiká švajčiarskeho politického systému by sme mohli zhrnúť do viacerých bodov.

■ VÝRAZNÝ KANTONALIZMUS

Jednotlivé zložky federácie majú vlastné špecifiká, nezameniteľnú jazykovú a náboženskú identitu. Pre Švajčiarsko je typická dvojitá identita. Kantonálna a celoštátna. Švajčiarsko nie je len federáciou kantónov, ale aj etník, konfesii a jazykových skupín – nemeckej, francúzskej a talianskej. Retrorománska je marginálna, hovorí ňou približne pol percenta Švajčiarov.

Z toho potom rezultuje vysoká miera jazykovej a konfesionalnej tolerance, ktorej začiatky siahajú až do neskorého stredoveku. Trebárs už v roku 1520 si kantóny mohli slobodne vybrať, či ostanú katolícke, alebo prijímú protestantizmus.

Táto veľmi široká nezávislosť švajčiarskych kantónov sa však prejavuje aj v niektorých politických bizarnostiach. Napríklad volebné právo získali ženy

v kantónoch Vaud a Neuchâtel až v roku 1959, ale v polkantóne Appenzel/Rhodes – Interieur oveľa neskôr – v roku 1991, aj to až na základe rozhodnutia Federálneho súdu.

■ LUDOVÉ INICIATÍVY

Švajčiarsko je zaujímavé aj veľmi fragmentovaným stranickým systémom, ako aj tým, že existujú akoby tri politické úrovne: komunálna politika, kantonálna politika a politika na federálnej úrovni.

Najzásadnejším špecifikom švajčiarskeho politického systému je nadmerné využívanie inštitútov priamej demokracie. Celkový počet referend vo Švajčiarsku na všetkých troch úrovniach moci, teda obecnej, kantonálnej či federálnej, je porovnateľný s počtom referend v celom svete, ktorých je ročne v priemere okolo dvesto. Kým v iných štátoch je referendum len trpeným a marginálnym doplnkom politických procesov, vo Švajčiarsku má konštitutívny charakter a zásadným spôsobom ovplyvňuje charakter jeho politického systému. Pre ilustráciu treba uviesť, že medzi rokom 1848, keď bola prijatá prvá švajčiarska ústava, a rokom 1874, keď došlo k jej jedinej zásadnej revízii významným navýšením právomocí orgánov centrálnej moci, až do súčasnosti bolo vo Švajčiarsku stotridsať zmien ústavy, ktoré, samozrejme, schválilo referendum.

Inak od roka 1848 do roka 2004 sa na federálnej úrovni uskutočnilo päťstotridsaťjeden referend. Z toho stoosemdesiatšedem bolo obligatórných (záväzných), stopäťdesiatdva fakultatívnych a stodevätidesiatdva bolo ľudových iniciatív. V referendách sa však obyvateľstvo rozhodovalo zväčša konzervatívne a schválilo približne len desať percent občianskych návrhov. Oveľa častejšie bol prijatý návrh preracovaný či kompromisný návrh.

Dnes pozná Švajčiarsko viacero foriem referend či iných inštitútov priamej demokracie:

- obligatórne (zaväzujúce) referendum pri zmene ústavy,
- fakultatívne (odporúčacie) referendum o prijatí zákona,
- ľudovú iniciatívu o čiastočnej revízii ústavy,
- fakultatívne finančné referendum (v devätnástich kantónoch je obligatórne),
- povinné, ak rozpočet prekročí stanovenú výšku výdavkov,
- referendum o konvenciách – teda o obsahu zmlúv medzi kantónmi (v deviatich kantónoch je obligatórne a v siedmich fakultatívne),
- ľudovú iniciatívu pre prijatie zákona,
- ľudovú iniciatívu pre administratívne rozhodnutie.

Referendá či ľudové iniciatívy sú v Švajčiarsku časté aj na lokálnej (komunálnej) či kantonálnej úrovni. V priemere sa ročne na všetkých troch úrovniach komunálnej (obecnej), kantonálnej a federálnej moci uskutočnia už spomínaných približne dvesto referend.

Na iniciovanie záväzného referenda o zmene ústavy je potrebné získať podpisy päťdesiatich občanov. V roku 1949 bol zavedený aj inštitút fakultatívneho (odporúčacieho – nezáväzného) referenda, ktoré sa môže týkať všetkých rozhodnutí Federálneho zhromaždenia, ale ak referendum zmení či upraví ústavu, musí byť do roka schválená záväzným referendum. Inštitút ľudovej iniciatívy, ktorým možno požadovať revíziu ústavy či federálnych zákonov, potrebuje stotisíc podpisov.

Estetické pôvaby drotárskeho kumštu a druhé JA šperkárky Lucie ČERTÍKOVEJ

Otvára rozmerný vejár vlastnej fantázie

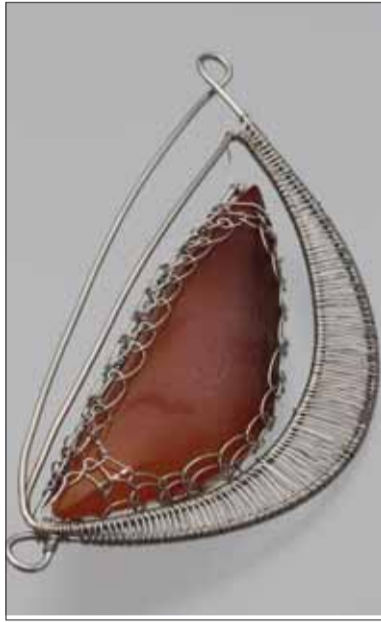
Anna SLÁVIKOVÁ – Foto: internet a ÚLUV

Šperk má už vo svojom pomenovaní zakódované niečo výnimočné, ušľachtilé a krásne. Týmto pojmom možno právom označiť zhmotnené umelecké predstavy výtvarníčky strednej generácie Lucie ČERTÍKOVEJ. V bratislavskej Galérii F 7 na Františkánskom námestí predstavuje svoju kolekciu esteticky pôvabných exponátov. Pozostávajú z tridsiatich filigránsky, do detailu vytvorených náhrdelníkov, príveskov, prsteňov, náušnic či broší.

Majsterka ľudovo-umeleckej výroby Lucia Čertíková pri ich tvorbe uplatnila bohatú paletu nápadov a rôznorodosť použitých materiálov. V šperku Záhadná slávnosť využila ohybné vlastnosti chirurgickej ocele, ktorú vhodne doplnila jantárom. Oko večnosti tiež pozostáva z chirurgickej ocele, jantáru a turmalínu. Náhrdelník Vrastanie sa môže popýšiť malachitom, Vodopád ametystom. Už samotné názvy týchto drôtených ozdôb nesú poetické mená: Vzlet, Pramienok, Slnecné hodiny, Hudba, Márnivosť či Lýra. Poetické čítanie pravdepodobne zdedila po prastarom otcovi, významnom básnikovi a esejistovi, niekdajšom tajomníkovi Matice slovenskej, Štefanovi Krčmérym. Ba aj Luciin otec Jozef Čertík je nielen publicista, ale aj básnik a redaktor. Umelecké gény sa u nej prejavujú očividne.

■ PODMANIVÉ REMESLO

Obdobie vzniku jej detailne pracovaných diel možno datovať do posledného desaťročia, keď sa výtvarníčka doslova písala tomuto podmanivému kumštu. Vyštvudovaná žurnalistka sa následkom vážneho zranenia musela vzdať pôvodného povolania a realizácie vyplývajúcej z neho. Ako

hovorí známe príslovie: Všetko zlé je na niečo dobré, chopila sa inej príležitosti. Po úraze sa v čase rehabilitácie zoznámila s pacientkou, ktorá ju naučila základom práce s drôtom. Spôčiatku opletala veľkonočné kraslice, no zatúžila zdokonaľiť sa v tomto vari najstaršom remese na Slovensku –

v drotárstve. Hlbšie znalosti drotárskych techník získala na kurzoch v Ústredí ľudovej výroby (ÚLUV) pod vedením drotárskych majstrov. Postupne zdokonaľovala svoju zručnosť a od drobných dekoratívnych predmetov z medeného drôtu pre-

RECENZIA

šla k menším plastikám, pre ktoré je vhodnejším materiálom oceľový alebo pozinkovaný drôt. Doslova sa našla v zhotovovaní šperkov, kde môže v plnej miere uplatniť obrovský vejár vlastnej fantázie. Náhrdelník Tajomstvo noci je spracovaním odlišný od Motýľa, aj keď v obidvoch prípadoch použila okrem viazaného oceľového drôtu aj perleť.

■ PASTVA PRE OČI

Slovenskí drotári, ktorí boli remeselným majstrovstvom preslávení v celom bývalom Rakúsko-Uhorsku aj v ďalekom svete, by boli na svoju krajanku právom pyšní. Oni sa vo väčšine prípadov uspokojili iba s úžitkovosťou tohto tradičného kumštu – sceľovali rozbité džbány, misy, plátali hrnce, ale poniektorí vo voľných chvíľach dokázali uplietť aj este-

Výtvarníčka, umelecká šperkárka Lucia ČERTÍKOVÁ rozvíja a nanovo estetizuje tradície slovenského drotárstva, a ako dokumentujú exponáty z jej výstavy v bratislavskej Galérii F7, robí to s filigránsky pôvabom a eleganciou.

tické ozdobné diela. Dekorativnosť povýšila Lucia Čertíková na najvyšší stupeň. Na svojej prvej samostatnej výstave v Modre v roku 2011, ale aj na kolektívnych výstavách v rámci bratislavskej skupiny drotárov i Považského múzea v Žiline sa neskôr prezentovala aj vo viacerých miestach na Slovensku, v Čechách, v Poľsku a Rakúsku. Pôsobila v klube drotárov Džarek pri ÚLUV-e v Bratislave, od minulého roka je členkou OZ Galéria Drotárie.

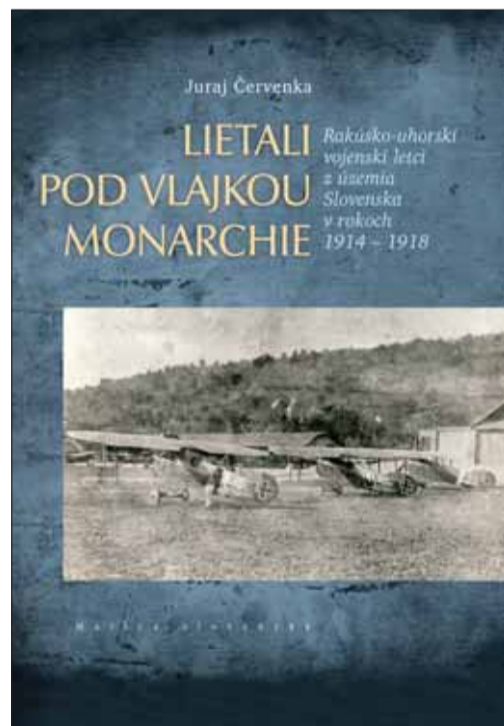
Súčasná, teda druhá samostatná veľká výstava Lucie Čertíkovovej, ktorá trvala do 10. októbra tohto roka, je ozajstnou pastvou pre oči a nejedna návštevníčka isto zatúži hrdiť sa skvostným náhrdelníkom, príveskom, prsteňom, náušnicami alebo brošňou, o ktorých možno s úctou povedať, že sú estetickými a hodnotnými šperkami, pripomínajúcimi niekdajšie klenoty zámožných dám z historických období.

Juraj ČERVENKA, Lietali pod vlajkou monarchie; Vydavateľstvo Matice slovenskej, Martin

Vojenský letci z územia Slovenska v rokoch 1914 – 1918

KNiha TÝŽDŇA

Počas prvej svetovej vojny nasadili znepriatelené strany po prvýkrát vo výraznejšej miere letectvo. V rakúsko-uhorských c. a k. leteckých oddieloch slúžili počas prvej svetovej vojny (1914 – 1918) desiatky letcov z územia dnešného Slovenska. Mnohí sa výrazne zapísali do histórie leteckej vojny. Patrili medzi ostrieľaných stíhačov, tzv. letecké esá, veliteľov úspešných leteckých jednotiek či skutočných priekopníkov aviatiky. „Naši“ piloti a leteckí pozorovatelia plnili misie nad haličskými pláňami, hlbokými karpatskými lesmi, alpskými štítmi a údoliami, skalnatou krajinou Balkánu i priezračnou hladinou Jadranského mora. Ich súper i vo vzduchu pochádzali predovšetkým z Talianska a cárského Ruska, no i z Rumunska, Francúzska, Veľkej Británie či zo záhoria. Publikácia mapuje osudy vyše sedemdesiatich vzdušných bojovníkov z čias Veľkej vojny, a to predovšetkým na základe dokumentov uložených v zahraničných archívoch, v Rakúsku a Taliansku.

A čo autor knihy? Juraj Červenka vyštvudoval históriu na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity. Zaoberá sa najmä rakúsko-uhorským armádnym a námorným letectvom počas prvej svetovej vojny. Napísal knihy Letci z Prešporka vo Veľkej vojne 1914 – 1918 a Habsburští orli. Publikuje aj v prestížnom britskom odbornom časopise Cross and Cockade International, spolupracuje s americkou Ligou leteckých historikov prvej svetovej vojny, absolvoval výskumné pobyty v talianskych vojenských archívoch.

V predchádzajúcej publikácii Letci z Prešporka vo Veľkej vojne 1914 – 1918 napríklad mapoval krátku históriu cisárskych a kráľovských vzdušných oddielov – aj tú výrazne ovplyvnili mladíci monarchie, konkrétne z vtedajšieho Prešporka.

Stačí sa len do Červenkových kníh začítať. A možno aj vzlietnete.

Ludovít KUSAL

NEKROLÓG

Jedenásteho októbra sa završila pozemská púť zvolenského publicistu Ing. Ladislava KMEŤA. Hlbokú stopu zanechal najmä ako historik slovenských železníc.

Narodil sa vo Zvolene 9. októbra 1935. Modrú uniformu zdedil po otcovi a dedovi z matkinej strany. Ako stredoškôlak nechýbal na stavbe Trate mládeže z Hronskej Dúbravy do Banskej Štiavnice a kládol i základy hliníkárne v Ziar nad Hronom.

Hlboká historikova stopa

Po absolvovaní Vysokej školy železničnej v Prahe sa v roku 1959 vrátil do rodného Zvolena. V tamojšom Vozňovom depe a v dielňach prešiel rôznymi funkciami – od majstra po výrobného námestníka. Nebol iba

odborník na železničné mašiny, ale aj výnimočný historik. K tejto celoživotnej záľube sa dostal v päťdesiatych rokoch, keď sa hľadali stopy povstaleckých pancierových vlakov. Stretával sa s ľuďmi, ktorí ich konštruovali alebo v nich bojovali, zapisoval si ich rozprávania. Práve článkami o tejto významnej udalosti sa rýchlo zaradil medzi uznávaných historikov a publicistov. Neskôr zhromažďoval informácie o výstavbe železničných tratí a ich prevádzke najmä na strednom Slovensku a publikoval ich v novinách, časopisoch, drobných brožúrkach i v ucelených knihách. Pamiatkou na Ladislava Kmeťa a dôležitým dokumentom sú publikácie o už spomenutých povstaleckých vlakoch, zvolenskom Rušňovom depe a Železničných opravovniach a strojárňach, výstavbe Trate mládeže i jej úzkorozchodnej predchodkyni, trati z Banskej Bystrice do Hornej Štubne alebo o tej, ktorá v dvadsiatych rokoch spojila Zvolen s Hontom. Tieto jeho odborné publikácie zostanú natrvalo dedičstvom pre všetkých, ktorí sa zaujímajú o históriu slovenských železníc.

Občas som sa uňho zastavil. Zarazilo ma, že sa dlhší čas neozval, keď som mu zazvonil pri dverách... Potom som sa dozvedel, že ho v Banskej Bystrici na prechode pre chodcov zrazilo auto, a preto posledné tri roky prežil v Domove sociálnych služieb.

Lacko, ďakujeme za všetko, čo si s veľkým zanietím urobil a pre nás zanechal. Česť tvojej svetlej pamiatke!

Jozef SLIACKY

HUMORESKA

Milý Donald, ešte pred našim novembrovým zasadnutím G4 chcem Tebe a Tvojim spolupracovníkom ušetriť veľa práce. Keď budeš hovoriť s Tvojimi kolegami z FBI a CIA, povedz im, že za pandémiu koronavírusu a miešanie sa do amerických volieb počítačovými vírusmi nemôže Vlado Vladimirovič. To, že v slove viRUS našli tri písmená RUS neznamená, že musí byť z Ruska. Tak ako Prusi nepochádzajú z Ruska a s Rusmi nemajú nič spoločné. Okrem vojen. Tiež im povedz, že pátranie po Antonínovi Dvořákoví môžu zastaviť, zomrel pred vyše sto rokmi. To, že napísal operu Rusalka

a v prvých štyroch písmenách spojil Rusa a USA, nemalo nič spoločné s politikou. Rusalky sú bledé slečny, ktoré vychádzajú von v noci. Slečny, ktoré vychádzajú

dievča má byť o ôsmej v posteli. Aby o desiatej mohlo byť doma. Zlomyselníci dokladali – alebo v inej posteli. A potom hodinka práce s počítačom. Na sociálnej

U nás to funguje, prečo by to nefungovalo u vás. Je síce pravda, že čo voličom sľúbiš, to im nikto nedá. Koho to už len po voľbách bude zaujímať. Na drzáňov, ktorí

zopár sudcov by si nám mohol požičať. Nám sudcovia pomaly dochádzajú. Respektíve, vchádzajú. Do vyšetrovacích väzieb. Stretávajú sa tam s advokátmi. Z nich polovica je tiež uväznená. Druhá polovica sú obhajcovia sudcov a advokátov. Nevie, čo ich to na právnických fakultách učili a za čo dostali tituly. A ako vykonávali koncipientsku prax. Na oplátku my by sme Ti požičali vojakov. Máme ich na rozdanie. Tvoji vojaci sú už u nás, naši budú v Afrike. Prax v Afrike sa im zide, priemerné ročné teploty stúpajú. Tvoji vojaci majú školiť našich vojakov a naši vojaci afrických vojakov. Koho budú školiť africkí vojaci? Afgancov? Pohovoríme si na stretnutí G4. Zdraví Ťa

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Na trestné oznámenia sa vždy nájde dôvod

von v noci, zvyčajne o politiku záujem nemajú. Záujem majú o politikov. Najmä slovenských.

V Dvořákových časoch neboli sociálne siete. Lov slečien na politikov a lov politikov na slečny bol komplikovaný. Vďaka internetu to teraz ide jedna radosť. Radosť okrem zúčastnených aj u novinárov. Ani netreba čakať do noci. Ako sa niekedy hovorilo u nás, slušné

sieti sa treba pochváliť najnovšími úlovkami. Niekedy sa na tom istom rusalkinom profile stretne aj viacero poslancov z celého politického spektra. Popíšu, posľubujú, pospomínajú, vyjadria svoje túžby. Horšie je, že potvora internet si všetko pamätá. A zase je o čom písať.

Aj Teba teraz čakajú voľby. Ak Ťa môžem poradiť, tak sľubuj.

by Ťi nesplnené sľuby pripomínali, daj trestné oznámenie. Aj toto u nás funguje. Kto sa chce biť, dôvod trestného oznámenia si nájde. Keď nič iné, otráviš mu život a zarobia advokáti. Vyšetrovatelia, prokurátori a sudcovia nebudú riešiť nudné zločiny ako lúpež a vražda. Spestria si život matematicou, históriou, biológiou a premenovávaním ulíc. Medzi rečou,

Dve významné slovenské osobnosti na ostrihomskom arcibiskupskom stolci Cicero v purpure a uhorský prímas

Jozef Sliacky – Foto: Wikipédia

Na začiatku októbra sme si pripomínali výročia dvoch cirkevných hodnostárov, významných slovenských osobností, ktoré sedeli na ostrihomskom arcibiskupskom stolci. Pred štyristo päťdesiatimi rokmi 4. októbra 1570 sa narodil Peter PÁZMAŇ a o stodevät-desiat rokov neskôr 4. októbra 1760 Alexander Štefan RUDNAY.

Rodiskom Petra Pázmaňa je Veľký Varadín, dnešná rumunská Oradea. V literatúre sa spomína aj pod maďarským menom Pázmány Péter alebo latinským Petrus Pazmanus. Aj keď pochádzal z kalvínskej rodiny, po predčasnej smrti matky ho ako dvanásťročného prichýlili a vychovávali jezuiti v Kluži, konvertoval – aj pod vplyvom macochy – na katolícku vieru a vstúpil do jezuitského rádu. Krátko na to však museli jezuiti opustiť Sedmohradsko. S nimi odišiel aj Peter Pázmaň. Po štúdiách prednášal na jezuitskom kolégiu a na univerzite v Štajerskom Hradci. V roku 1607 vstúpil do služieb ostrihomského arcibiskupa Františka Forgáča a po jeho smrti sám zasadol na uvoľnený stolec. Stalo sa tak napriek ohováračským rečiam o údajnom intimnom vzťahu s vdovou Margitou Bakičovou z Plaveckého hradu. Klebetilo sa, že je otcom jej syna. V roku 1629 ho pápež Urban VIII. vymenoval za kardinála.

V tom čase, keď podstatnú časť Uhorska mali v rukách Turci, bola arcibiskupským sídlom Trnava.

■ DÔLEŽITÉ POVERENIE

Hneď v prvých rokoch pripadla Petrovi Pázmaňovi dôležitá úloha rokovať s nespokojnými a odbojnými sedmohradskými magnátmi i s vyslancom Gabriela Betlena. V nich tvrdo kritizoval reformáciu. Svoje názory na túto tému zhrnul vo viacerých spisoch.

Prvý júlový deň v roku 1618 položil svätostefanskú korunu na hlavu Ferdinanda II. Habsburského. S Pázmaňovým menom sa spája založenie Collegia Poseniensis (v roku 1626) v Bratislave (dnes gymnázium na Grösslingovej ulici) a univerzity v Trnave – Universitas Hungarica – s filozofickou a teologickou fakultou (v roku 1635, v roku 1667 pribudla

právnická fakulta a o dva roky neskôr lekárska fakulta, v roku 1777 nechala Mária Terézia premiestniť univerzitu do kráľovského paláca v Budíne). K nej pričlenil tlačiareň, ktorú pôvodne založil v Bratislave. Okrem toho mala univerzita bohatú knižnicu, botanickú záhradu, divadlo a uznávanú hviezdáreň. Hoci aj univerzita zapadala do rekatolizačných snáh Pázmaňa, predsa nemožno poprieť, že zohrala významnú úlohu vo vzdelanosti i slovenského národa. Príkladom toho môže byť Verborum in Institutione grammatica contentorum in Ungaricum et Slavonicum translatio secundum ordinem alphabeticum, latinsko – maďarsko – slovenský slovník, ktorý vyšiel v roku 1648 ako publikačná prvotina trnavskej tlačiarne.

■ SKVELÝ RÉTOR

V „slovenskom Ríme“ dal Peter Pázmaň postaviť viacero sakrálnych i svetských stavieb. Medzi nimi je univerzitný Kostol sv. Jána Krstiteľa (prvý na Slovensku v štýle nastupujúceho baroka) a kaštieľ, v ktorom môžeme navštíviť pamätnú izbu Štefana Moyseša. Vo Viedni nájdeme Pázmaneum, rímskokatolícky seminár, v ktorom zbierali vedomosti chudobní študenti. Mnohí z nich boli zo Slovenska a neskôr sa významne angažovali v slovenskom národnom a kultúrnom hnutí.

V Maďarsku ho vnímajú ako tvorca literárnej maďarčiny a pre jeho rečnicke umenie ho označovali za „maďarského Cicera v purpurovom rúchu“. Práve výrečnosťou dokázal presvedčiť mnohé vplyvné protestantské rodiny, aby sa vrátili do lona rímskokatolíckej viery. V roku 1935 si Petra Pázmaňa uctila maďarská pošta sériou šiestich poštových známok.

Arcibiskup Peter Pázmaň zomrel 19. marca 1637 v Bratislave, kde často pobýval v súvislosti so svojím poslaním. Pochovali ho v Katedrále sv. Martina. Pri prestavbe chrámu v roku

Aj vysokí cirkevní hodnostári Peter PÁZMAŇ a Alexander RUDNAY mali slovenské korene a hlásili sa k nim.

1859 otvorili jeho hrobku a v nej našli pomerne zachované telo. Na tvári sice chýbali pery a nos, ale zachovali sa fúzy i vlasy. Bol uložený v damaskovom ornáte a na nohách mal prosté kožené topánky. Náhrobník vyhotovil v roku 1914 sochár Alojz Rigele. Pázmaňova busta sa nachádza aj vo vstupnej hale súčasnej Trnavskej univerzity napriek tomu, že nie je právnym pokračovateľom pôvodnej ustanovizne.

■ VERNÝ SYN NÁRODA

Štvrtý októbrový deň, ale v roku 1760, sa narodil vo vtedajšom Svätom Kríži nad Váhom (dnešné Považany) Alexander Štefan Rudnay. Vyštudoval filozofiu a teológiu a po vysvätení za kňaza v roku 1783 prešiel viacerými kaplánskymi miestami a bol kňazom v Krušovciach. Táto dedina patrila do panstva grófa Františka Beréniho, u ktorého predtým pôsobil krátky čas ako vychovávateľ. Bolo to ďalšie búrlivé obdobie v dejinách. Ohlas francúzskej revolúcie doletel i do Uhorska. Šlachta ho prijala svojky – sama seba začala vyhlasovať za „ľud“, aby

si tak udržala postavenie a vyvrátila niektoré reformy Jozefa II. Od slov nie je ďaleko k zbraniam, čo podčiarkol aj Alexander Rudnay v kázni k svojim farníkom: „Hrozné vojny z viacerých strán, chatrnosť úrody zemskej, ktorá nám ukrutným hladom hrozí, zjavné roztržitosť, pod ktorými už klesáte, neslýchané dávky a porcie, ktoré polovicu statku nášho pohltali, neľudská ukrutnosť, podľa ktorej synovia rodičom, manželka svojim manželkám, otcovia svojim dietkam násilným spôsobom sa odnámali a na vojnu ako na jatky odvádzali...“

Alexander Rudnay stúpil v cirkevnej hierarchii, stal sa ostrihomským kanonikom i rektorom trnavského kňazského seminára sv. Štefana. V roku 1815 ho ustanovili za sedmohradského biskupa v meste Alba Iulia a o štyri roky neskôr ho vymenovali za ostrihomského arcibiskupa a uhorského prímasa. Medzi jeho prvé kroky bolo navrátenie arcibiskupského sídla z Trnavy do Ostrihomu. Zo svojho postu zvolal v roku 1822 do Bratislavy celouhorskú synodu. Mala prehodnotiť

Katedrála v Ostrihomi

reformy cisára Jozefa II., ktoré sa citlivo dotkli najmä jezuitov.

Ako muž so slovenskými koreňmi mal záujem na šírení viery v materinskom jazyku. Príkladom toho je podpora vydania slovenského prekladu Biblie Jurajom Palkovičom. Hrdosť na rodové korene údajne vyjadril slovami „Slavus sum, et si in cathedra Petri forem Slavus ero – Slovák som a keby som bol i na stolci Petrovom, Slovákom zostanem.“ Vyriekol ich údajne v roku 1826, keď ho pápež Lev XII. vymenoval za kardinála. Aj keď sa tento výrok niesol len v ústnom podaní, Rudnayova proslovenská aktivita naznačuje jeho hodnovernosť.

■ MECÉN A SLOVAKOFIL

Alexander Rudnay podporil Antona Bernoláka pri presadzovaní prvého spisovného jazyka Slovákov a patril medzi najväčších mecénov Slovenského učeného tovarišstva. Bez jeho finančnej podpory by zrejme neuzrel svetlo sveta Bernolákov Slovár ani Palkovičov Týdeník či Kollárovo najväčšie literárne dielo Slávy dcera. Odhady hovoria, že na vydanie týchto i ďalších diel slovenských autorov venoval okolo štyridsaťtisíc zlatých. Knižne vyšiel aj súbor Rudnayových kázni. Pavol Jozef Šafárik ho označil za „dôverného znalca slovenského jazyka, ktorý si váži prirodzené, neodcudziteľné práva tohto jazyka ako materinskej reči veľkej časti národa“.

Najvýznamnejším stavebným počinom arcibiskupa Rudnaya je ostrihomská bazilika, ktorú začali stavať v roku 1822 a ktorá je dodnes dominantou maďarského mesta na pravom brehu Dunaja, dobre viditeľná i z nášho, štúrovského brehu rieky. V Ostrihomi sa 13. septembra 1831 završila životná púť arcibiskupa Alexandra Š. Rudnaya. Jeho telesné pozostatky uložili v bazilike, ktorej základný kameň položil práve on.

Pred sto rokmi sa narodil sochár a roduverný Slovák William SCHIFFER Slovanská emotívnosť a francúzsky šarm

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: autor

Ako v báji sa v roku 1945 vybral mladý začínajúci herec William SCHIFFER z Trnavy do Paríža. Spomína, že si zobral iba jeden zlatý „peňáz“ a pár bankoviek s portrétom Tisa. Stal sa uznávaným medailérom, priatelil sa s maliarom Salvadorom Dalím, so spisovateľom Ernestom Hemingwayom alebo s legendárnym hercom Gérardom Philipom. Nikdy nezabudol, že je Slovákom, a vždy hovoril rodnou „trnafačinou“. Na sklonku života sa vrátil späť do Trnavy.

William Schiffer svojim ľudským a umeleckým životom vystaval mnohé mosty spolupráce medzi Francúzskom a Slovenskom. Už v roku 1949 stál pri založení Slovenského výboru, komitétu slovensko-francúzskeho priateľstva. V Paríži stretol aj svoju osudovú lásku Marušku Kokoškovú, svojho „anjela strážneho“ – ako jej nežne hovoril. Bola neterou rakúskeho maliara Oskara Kokošku a sprevádzala ho až do svojej smrti v roku 2004.

William Schiffer bol skvelý rozprávač. Po ukončení rozprávania príhod zo svojho života rád hovorieval, „tak sa to stalo, ništ som nepridal“. Rovnaký názov, už spisovný, má aj jeho autobiografická kniha, ktorá vyšla v roku 1989.

■ Z KNIHY SPOMIENOK

Takto na neho spomína historik Peter Horváth, spoluautor knihy spomienok na tohto významného umelca Mosty z medailí. „Spoznal som ho v roku 1976, keď som zavítal s tetou na veľkú kra-

janskú oslavu do Paríža. Maestro, ktorého tam mali všetci v úcte, sa prihovril prítomným s francúzskym pôvabom, ale aj irečitou slovenčinou, za čo získal obrovský aplauz. Pochyboval som, či som na neho urobil dojem. No on spoznal, že sa s francúzštinou trápim, tak sa ma hneď opýtal: „Ná, odkiaľ si?“ Keď som odpovedal že z Trnavy, s jemne zdvihnutým obočím mi veľavýznamne povedal. „A chodíte doma aj na výstavy alebo len ze slečnami do kávérne k Talmeinerovi?“ Neskôr ešte pridal. „A očúvajte, dochtorko, né, že sa ke mne nepriznáte, keď dôjdem do Trnavy!“ Odvtedy sa datovalo naše priateľstvo. A ak sme na niečo pozabudli a zlyhali, vždy so šarmom prehlásil: „Liberté – egalité – senilité!“

■ RÝCHLY VZOSTUP

Schifferovo umelecké zameranie podľa jeho slov nasmeroval herec Gerarde Philippe. Schiffer mu vtedy ponúkol návrhy na divadelné scény. Philippe mu vyhovoril želanie pokračovať v herectve v Paríži,

aj preto, že hovoril len lámanou francúzštinou. Napísal mu radšej odporúčenie na École National des Beaux v Paríži, a dokonca mu dal do začiatku päťtisíc frankov, čo bola na ten čas veľká suma. A mal šťastie, že stretol správnych ľudí v správnom čase. Napríklad nestora európskeho sochárstva Ivana Meštroviča, ktorý bol posledným žiakom Auguste Rodina. V jeho ateliéri v South Bend

ČRTA

v štáte Indiana v USA zakončil niekoľko študijných ciest. Ten sa začuoval, že je z Trnavy. „Mal som už z Trnavy jedného žiaka Jána Koniarka. Kde sa tam liahu takého sochárskeho talentu?“

Spomienkou na túto spoluprácu je socha Martina Kukučina v Medieckej záhrade v Bratislave, na ktorej sa William Schiffer podieľal. V roku 1958 mal Schiffer prvú samostatnú parížsku výstavu a v roku 1964 získal prvú cenu na Salone populiste Français. Od sedemdesiatych rokov minu-

Medailér William SCHIFFER strávil v Paríži vyše pol storočia a po návrate na Slovensko sa dokázal etablovať aj v slovenskom umeleckom prostredí.

lého storočia sa vyprofiloval na uznávaného medailéra. Pierre Dehaye, riaditeľ parížskej mincovne, ktorý sa stal jeho priateľom, mu raz vystrúhal takúto poklonu: „Spojenie slovenskej emotívnosti s francúzskym šarmom zrodilo svetového medailéra.“ Pri príležitosti jeho osemdesiatky mu v parížskom

Musée national des Arts et Traditions populaires pripravili výstavu celoživotného diela ako výraz uznania jeho prínosu pre francúzske i svetové výtvarné umenie.

■ MÚDRA SOVA

Živo si spomínam na naše prvé stretnutie začiatkom deväťdesiatych rokov v trnavskom ateliéri na Kozáckej ulici. Obklopený bol vecami, ktoré mapovali jeho celoživotné dielo, oblečený mal bohémny pestrý sako a hodvábnu šatku namiesto kravaty. Prezeranie desiatok modelov medailí osobnosti na stenách mohlo zabrať aj hodiny. Za svojho života ich urobil vyše tisíc. Maestro ich delil na tri časti. „Na tých, kerý nežijú, na tých, kerý žijú a na tých, kerý mi nezapľacili...“ A spomenul pritom aj jedného slovenského prezidenta... Nemenoval ktorého, lebo u neho sa „nesmelo politizovať“. Nad dverami boli zavesené staré marionety, pretože s nimi ako malý chlapec hrával rovesníkom na Kopánke v Trnave divadlo. Ďalej tu boli knihy, ocenenia a nádherné vitráže, ktorým dominovala vyše metrová sova. Keď som od nej nemohol odtrhnúť oči, spýtal sa ma: „A či viš, že sova je najmúdrejší fták na svete?“ Podišiel k nej a otvoril skryté dvere v prednej časti. Ukázalo sa, že múdra sova schováva v sebe pestrý výber fliaš s vyberaným alkoholom a vínom. V záhrade za ateliérom mal vystavené svoje rozmerné diela. Z nich vyčnievala socha Dona Quijota, pri ktorej sa rád fotografoval.

Knihomole 2020 boli súčasťou Dní európskeho kultúrneho dedičstva Kebi nebov kanás trúbev...

Text a foto: Veronika BILICOVÁ, Dom MS v Nitre

Dom Matice slovenskej v Nitre sa počas septembra zapojil do Dní európskeho kultúrneho dedičstva 2020. Podujatie vzniklo v roku 1985 z iniciatívy Rady Európy. Od roka 1999 je spoluorganizované Európskou úniou, pričom sa koná v päťdesiatich štátoch Európy. Slovenská republika je jeho súčasťou od roka 1993. Tento ročník bol zameraný na oslavu histórie a vzdelania, pričom obe oblasti sú neoddeliteľnou súčasťou každého roka. Na Slovensku sa podujatia uskutočňovali pod hlavným mottom *Minulosť vzdeláva*.

Dom Matice slovenskej v Nitre sa do celoslovenského projektu zapojil jedným zo svojich hlavných vzdelávacích podujatí, ktoré organizuje pod názvom Knihomole. Pokiaľ prvé dva ročníky boli zamerané na deti predškolského veku a prvý stupeň základných škôl, dva nasledujúce ročníky boli určené pre druhý stupeň základných škôl a prvé ročníky stredných škôl a gymnázií. Tento rok interaktívne vzdelávanie prinieslo aj novinku, keďže sa rozprestrela na dva dni. Nitriansky matičný dom tak reagoval na každo-

FOTORIPOST

ročne rastúci záujem škôl. Aj keď sa podujatie vinou pandémie Covid-19 presunulo z marca na začiatok školského roka, organizátori ho uskutočnili až v šiestich samostatných dvojhodinových vstupoch.

INTERAKTÍVNY PRÍSTUP

Ukázať kultúrne dedičstvo ako nástroj na učenie a inšpiráciu pre budúcnosť Knihomole zvolili pomocou osobnosti generála Milana Rastislava Štefánika a obdobia prvej svetovej vojny. Výučbový proces mimo prostredia školy spestrilo podujatie atraktívnou formou prostredníctvom rozprávania, hudby, autentických vojenských piesní, ale aj interaktívnym prístupom cez tvorivé dielne. Kapitulu dejín prvej svetovej vojny vzdelávanie sprístupnilo ako našu nedávnu minulosť, priamu súčasť mnohých našich rodín s apelom na rozvoj kritického myslenia a dôrazom na prirodzené vlastenectvo. Knihomole 2020 predstavili osobnosť M.

Atribúty, ktoré na podujatí Knihomole pripomínali generála Milana Rastislava Štefánika.

Závan exotiky Francúzskej Polynézie priniesli na podujatie tieto nitrianske Tahitanky...

R. Štefánika aj v menej známom svetle, nie ikonicky, ale najmä ako človeka, ktorý môže byť motiváciou aj pre súčasnú mladú generáciu. Nosnou myšlienkou vzdelávania bola oral history a spoznávanie pomocou zažitého procesu tvorby. Študenti si vypočuli reálne prí-

behy zo zachovaných legionárskych zápisov a pamätí, ktoré im sprostredkoval PaedDr. Robert Žilík, predseda MO MS v Mojmirovciach. Vojaci bojujúci v česko-slovenských légiách boli pre študentov zo známeho prostredia – z povodia obcí abajského potoka. Počas vzdelávania videli zblízka rôzne dobové artefakty s kuriozitou vernej kópie posmrtnej Štefánikovej masky, ale aj originálu posmrtnej masky legionára Jozefa Žilíka, ktorého osud a príbeh stretnutia so Štefánikom priblížila časť celého konceptu podujatia Kufor legionára.

TRI VÝSTAVY

Študenti prešli tromi samostatnými výstavami – Osud legionárov Cabajského potoka z dielne Domu MS v Nitre a MO MS v Mojmirovciach, Generál na javisku Divadelného ústavu Bratislava a audiovizuálnou výstavou Zo školskej lavice priamo na front Spojenej školy Slančíkovej 2 Nitra. Pociťili tak závan exotikkej Francúzskej Polynézie, na chvíľu sa vcítili do pozície domorodých obyvateľov a zaostriili na nich objektívom M. R. Štefánika. Syta zeleň, palmy, červené antúrie, voňavé ibišteky, západ slnka, azúrové more postupne prezradili, čo má Štefánik spoločné so slávnym postimpresionistom Paulom Gauguinom. Práve vzácné Gauguinove drevořety objavené Štefánikom spoznali študenti cez svoje grafické odtlačky. Zložitú cestu návratu legionárov Transsibírskou magistrálou mapovali cez originálne symboly vkladané do nadrozmernej mapy sveta.

Keďže neodmysliteľnou súčasťou každoročných Knihomolov je aj aktívne spoznávať proces tvorby knihy, tento rok sa návštevníci bližšie zoznámili s knižnou novinkou *Kebi nebov kanás trúbev*, ktorú predstavil priamo autor R. Žilík.

Každá zúčastnená škola si z podujatia odniesla učebné pomôcky v podobe knižnej publikácie k téme vzdelávania – Fialky v okne, CD s historickým dokumentom Matice slovenskej a kvízového materiálu.

V Lovinobani-Uderinej si uctili národného buditeľa Júliusa BODNÁRA Vytvoril prvý dokument o Štefánikovi

Mária ŠPAŇHELOVÁ – Foto: Milan ALBERTI

Občania obce Uderiná a pozvaní hostia si 8. októbra pripomenuli sto päťdesiate výročie narodenia svojho rodáka, evanjelického farára, seniora, prvého dekana bohosloveckej fakulty, redaktora, publicistu, kultúrno-osvetového pracovníka, folkloristu, národného buditeľa, Júliusa BODNÁRA.

Po úvodnej básni privítala prítomných poslankyňa obecného úradu Lovinobaňa-Uderiná a hlavná organizátorka osláv Mária Špaňhelová, ktorá ich oboznámila so životom J. Bodnára a jeho prínosom pre cirkevný, národný i kultúrny život. K účastníkom sa prihovarila aj Ludmila Lacová, predsedníčka MO MS v Lučenci, ktorá zvýraznila význam tejto osobnosti Novohradu, na ktorú sa v minulosti neprávom zabúdalo. Prítom vzhľadom na duchovný, literárny i spoločenský prínos J. Bodnára pre slovenský národ môžeme byť na neho právom hrdí. Práve on bol prvým autorom dokumentu o zakladateľovi ČSR Milanovi Rastislavovi Štefánikovi, ktorý navštevoval v blízkom Lučenci svoju krstnú mamu Emíliu Fajnorovú a ktorého rodinu Štefánikovcov v Košariskách poznal z osobných priateľských návštev. Význam J. Bodnára vyzdvihol aj ďalší rečník, starosta obce Lovinobaňa Marián Lenhard. Prvú časť osláv uzavrela modlitbou evanjelická kaplánka v Lovinobani Andrea Kurčíková. Potom predstavili CZSCAV Lovinobaňa, dcérocirkev Uderina, Matice slovenskej v Lučenci a Spolku M. R. Štefánika Lučenec položili venčeky v k pamätnej tabuli

Pri príležitosti 150. výročia narodenia národného buditeľa, evanjelického kňaza Júliusa BODNÁRA otvorili v jeho rodnej obci Uderiná pamätnú izbu.

Júliusa Bodnára. Na slávnostnom akte sa zúčastnil aj vedecký tajomník MS a zástupca starostu obce Lovinobaňa Pavol Mičianik, riaditeľka NOS Lučenec Mária Ambušová, metodička Novohradskej knižnice Monika Albertiová a farár z obce Tomášovce Michal Gubo. Po

prehliadke rodného domu J. Bodnára, ktorý v súčasnosti slúži ako Zborový dom pre miestnu evanjelickú cirkev, slávnostne otvorili jeho pamätnú izbu. Na záver osláv sa ich účastníci premiestnili do miestneho cintorína, kde položili kytice na hrob matky J. Bodnára.

Venčeky vďaka k pamätnej tabuli Júliusa BODNÁRA položili matičiari z Lovinobane-Uderinej a členovia Spolku M. R. Štefánika z Lučencia.

MATIČNÉ DEPEŠE

Rozlúčka s Máriou Pacheroovou

Veľvyslanectvo SR v Írsku 13. októbra oznámilo úmrtie krajskej pedagogičky, zakladateľky a riaditeľky Vzdelávacieho centra v Dubline, manažérky krajského vzdelávania a členky poradných orgánov slovenských inštitúcií v krajskej oblasti Márie Pacheroovej, ktorá skonalá v najplodnejšom pracovnom období vo veku štyridsaťsedem rokov. Vzdelávaniu krajskej mládeže v Írsku sa s entuziazmom venovala od roka 2007. Na Slovensku predsedala Komisii pre zahraničných Slovákov ŠPÚ, ktorý jej v roku 2019 odovzdal i pamätnú medailu. Vedenie Matice slovenskej na čele s jej predsedom Mariánom Gešperom vyjadrilo pozostalým úprimnú sústrasť.

Femme Florale

Na slovenskej výtvarnej scéne sa už dlhší čas hlási o pozornosť progresívna bratislavská DOT Contemporary Art Gallery, kde 16. októbra (po uzávierke tohto čísla) mali sprístupniť skupinovú výstavu *Femme Florale* jedenástich slovenských autoriek mladšej a strednej generácie, ktorej ústrednou témou je ženskosť a príroda, ich vzájomné prepojenie, vzťah a prežívanie. Kto vie, ako to vzhľadom na prísnené protipandemické opatrenia napokon vypáľilo a či Alena Adamíková, Andrea Bartošová, Kristína Bukovčáková, Žofia Dudová, Gabriela Halás, Kristína Mésároš, Juliana Mrvová, Natália Okoliczányiová, Lucia Oleňová a Margaréta Petražalová svoje diela návštevníkom aj predstavili alebo si na svoje publikum počkajú v menej fatálnych časoch.

Hodené kocky v Snine

Väčšina ročníkov známych medzinárodných výtvarných festivalov v Snine, ktoré zo začiatku pripravovala Galéria MIRO a neskôr galerista Andrej Smolák a Nadácia ART. EAST, mala svoje tvorivé zázemie v tamojšom Dome Matice slovenskej. V tom roku vzhľadom na mimoriadnu situáciu spôsobenú koronavírusom umelci Dušan S. Baláž, Miroslav Bucher, Miroslav Capovčák, Slavomír Čupil, Gabriela Gorgeyová, Ivan Hazij, Vincent Kaleta, Lubica Oberučová, Igor Sokolovský, Livia Stašková, Vladimír Vajs, Vladimíra Weiss Savkaničová a Marek Záhorský tvorili v súkromnom objekte Umeleckého centra na Brehoch a poplenérovú výstavu *Kocky sú hodené* uviedli v rámci projektu *Štyri ročné obdobia* v sninskej galérii na námestí v objekte Domu kultúry, pričom vstup na prehliadku diel bol prísne limitovaný počtom šiestich osôb.

Katona príde neskôr...

Zrušených a odrieknutých podujatí, akcií, výstav, besied, prednášok, koncertov, ktoré sa mali uskutočniť v týchto dňoch, je viac než dosť. Aj Tatranská galéria v Poprade, kde sa 20. októbra mala uskutočniť inaugurácia novej poštovej známky venovanej známemu maliarovi Ferdinandovi Katonovi (1864 – 1932), rodákovi zo Spišskej Starej Vsi, s ľútosťou oznámila, že vzhľadom na opatrenia v súvislosti s ochorením Sars-Cov 2 sa toto starostlivo pripravované podujatie aj za účasti rytača poštových známok a výtvarníka Františka Horniaka musí odložiť na iný termín. Milovníkom umenia však nič nebráni pozrieť si stálu expozíciu diel F. Katonu, ktorý bol blízky priateľ Ladislava Medňanského, v jeho rodisku.

Prípravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Keď sa v decembri bude bilancovať uplynulých dvanásť mesiacov, v kategórii slovo roka určite zvíťazí „koronavírus“. Táto kvapôčková infekcia, nákaza či ochorenie Covid-19 nám spôsobila a spôsobuje mnoho starostí, problémov a nepríjemných momentov. Priniesla aj niečo pozitívne? Azda čistejší vzduch, keď sa odstavili továrne a znížila mobilita ľudí. Ukázala však aj potrebu národného štátu. Globalizácia ako taká sama spôsobila túto pandémiu a pri jej prekonávaní spočiatku prišiel na rad opäť národný štát. Občania, podnikatelia, zdravotníci a ďalšie inštitúcie sa v prvom momente obracali nie na Európsku úniu, OSN alebo WHO, ale na slovenskú vládu. Tá to mala ťažké v boji s nákazou od chvíle, keď zasiahla i našu domovinu, ale aj pre striedanie vládnych garnitúr.

Čas národných štátov

Práve v takýchto krízových situáciách sa reálne ukázala sila a podstata samostatných, právne suverénnych národných štátov. Spolupráca s inými štátmi aj v nadnárodnom zväzku je potrebná. V ťažko predvídateľných okolnostiach a stavoch operatívne, väčšiu flexibilitu a rýchlosť prirodzene preukazuje štát.

Dejiny sú špirálou opakujúcich sa udalostí. Najmä v posledných dvoch storočiach sa v určitých momentoch vždy ukázala potreba národných štátov. Národné hnutia a organizácie, akou je aj Matica slovenská, sú v tomto čase nevyhnutné, najmä ak ponúkajú nádej a riešenia krízových spoločenských stavov. Občania Slovenska sú v takom položení. Už sú z niektorých, aj keď nevyhnutných opatrení unavení a začína sa šíriť nevier, že toto problematické obdobie zvládneme. Treba však použiť správne metódy a prístupy na ich povzbudenie k práci pre národné hnutie a štát aj v tomto neľahkom čase.

Slováci si vždy dokázali poradiť s každou väčšou či menšou krízou. Ich vnútorná a kolektívna odolnosť sa ukazuje aj teraz. Treba ich preto v tejto náročnej chvíli povzbudiť a podporiť. O tom, že nakoniec to pre nás dobre dopadne, nemožno pochybovať.

Peter SCHVANTNER,
riaditeľ sekretariátu
predsedu a správcu MS

Komorná slávnosť na trnavskej Hviezdoslavovej ulici

Odhalili tabuľu Andrejovi Žarnovovi

Text a foto: Margita KÁNIKOVÁ

Priečelie budovy na Hviezdoslavovej ulici v Trnave, kde sídlila zdravotnícka škola, zdobí od začiatku októbra pamätná tabuľa, ktorú tam umiestnili na pamiatku Františka Šubika (Andreja Žarnova), 1903 – 1982, básnika a prekladateľa prenasledovaného a väzneného komunistickým režimom za hlásanie pravdy o zločine proti poľským dôstojníkom v Katyni.

O vyhotovenie a umiestnenie tabule na priečelí školy, kde František Šubík vyučoval, sa postarali Inštitút národnej pamäti Poľskej republiky, Veľvyslanectvo Poľskej republiky v Bratislave a občania Trnavy. Iniciátormi myšlienky aj jej realizácie boli Poliáci, ktorí si Andreja Žarnova vysoko vážia nielen ako prekladateľa z poľského jazyka, ale najmä za jeho neobľomný postoj ako svedka masakra v Katyni, ktorý ako patológ, čo sa zúčastnil na exhumáciách masových hrobov na mieste zločinu, skutočnú pravdu obhajoval do konca svojho života napriek väzneniu, prenasledovaniu celej jeho rodiny a nútenej emigrácii.

Na slávnostnom odhalení tabule sa zúčastnili a položili vence a kytice poľský veľvyslanec na Slovensku Krzysztof Strzalka, Ján Pálffy, predseda Správnej rady ÚPN, Jacek Gajewski, riaditeľ Poľ-

Za účasti veľvyslanca Poľskej republiky v SR Krzysztofa STRZALKU (druhý sprava) a ďalších hostí odhalili začiatkom augusta v Trnave na budove školy, kde František ŠUBÍK vyučoval, pamätnú tabuľu.

ského inštitútu v Bratislave, aj občania mesta.

V ten istý deň sa mala v Trnave konať aj medzinárodná konferencia pod názvom Andrej

Žarnov, lekár, básnik, exulant. Vzhľadom na ďalšie šírenie pandémie konferenciu odvolali. Ak to okolnosti dovoľia, uskutoční sa v náhradnom termíne.

V Honte učia deti poznávať tradície našich predkov

Keď sa povie keľavný

Text a foto: Ján BRLOŠ

Na hrušovských lazoch pripravili tamojší matičiari v spolupráci s ďalšími inštitúciami v Honte praktickú školu tradícií Hontiansky keľavník, ktorá sa azda v prajnejších časoch dočká pokračovania.

Budovať vzťah mladšej generácie k vlastným tradíciám a histórii je v súčasnej hektickej dobe náročná úloha a patrí k prvoradým matičným aktivitám. MO a OP Matice slovenskej sa tejto téme venujú dlhodobo, pričom úzko spolupracujú aj s ďalšími kultúrnymi inštitúciami. Matičiarom v Hrušove v súčinnosti s Hontiansko-ipeľským osvetovým strediskom Veľký Krtíš sa v roku 2020 podarilo realizovať pôvodný zámer projektu Deti a tradície. Jeho hlavným cieľom je priblížiť tradičný život minulých pokolení, remesiel,

roľníctva, architektúry, gastronómie a iných fragmentov mladšej generácii, ktorá ho nemá možnosť vidieť v bežnom živote. Po vzájomnej komunikácii a zosúladení jednotlivých časových a realizačných etáp vznikol spoločný projekt Hontiansky keľavník, ktorý podporil Fond na podporu umenia. Názov je odvodený od miestneho nárečového tvaru „keľavný“, čo znamená šikovný, usilovný, pracovitý. V rámci projektu organizujú pobyty pre žiakov základných škôl, aby sa oboznámili s históriou slovenského

osídlenia, a návštevy expozícií tradičného bývania a odievania, kovárskej vyhne, výstavy stabilákov, historickej techniky, tradičnej kuchyne, roľníckych prác a remesiel. Na jednotlivých stanovištiach si môžu účastníci niektoré aktivity vyskúšať, prípadne ochutnať miestne špeciality. Pobyt mali byť týždenné, ale pre opatrenia v súvislosti s Covidom-19 v pilotnej skúšobnej etape organizátori uskutočnili len jednodňové aktivity pre žiakov škôl okresu Veľký Krtíš. Počas dňa si v Hrušove deti mohli pozrieť roľnícku techniku, z miestnej kalvárie vidieť široké okolie a spoznať históriu Hontu, vyskúšať si práce s konopami či so slamou, zoznámiť sa s prácou uhliarov, kamenárov, kováčov, páleníčiarov, pozrieť staré traktory a stabilné motory, ochutnať čerstvý hrušovský lepeník a vidieť tradičné ľudové bývanie. Pôvodný termín bol desať dní, ale sprísnené podmienky ho skrátili na polovicu – od 21. do 25. 9. 2020, takže sa nepodarilo uspokojiť všetkých záujemcov. Hlavným lektorom bol Ján Brloš z OP MS Veľký Krtíš – Hrušov a organizačným garantom Cyril Páriš z H-IOŠ. Zaujímavé bolo aj stretnutie s miestnymi ľuďmi na jednotlivých stanovištiach. Zúčastnení žiaci i pedagógovia boli so zámerom organizátorov spokojní a prejavili záujem o podobné aktivity i do budúcnosti.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V štyridsiatom čísle matičného týždenníka sme sa aktuálne pýtali, ktorému národovcovi bola posledne pred budovou ústredia Matice slovenskej v Martine odhalená portrétna busta? Správna odpoveď mala znieť, že tak matičiari vzdali úctu literárnemu kritikovi, historikovi, jazykovedcovi, publicistovi Jozefovi Škultétymu. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Mária Vicenová, Trnava; Zoroslav Krnáč, Žilina; Helena Poláčková, Kúty.

• **Zákomom roka na Slovensku je štátny rozpočet, ktorý v minulých dňoch na budúci rok schválili najvyššie orgány vlády a parlament. Napíšte nám, aký schodok si v ňom Matovičov kabinet naplánoval?**

Svoje odpovede posielajte na redakčnú adresu alebo na elektronické kontakty uvedené v tiráži našej administrátorky Lubici Rišiaňovej do vyjdenia ďalšieho čísla SNN.

(se)

(lk)

PRIPOMÍNAME SI

24. októbra

– pred piatimi rokmi zomrel kardinál a emeritný diecézny biskup Ján Chryzostom Korec (1924 – 2015); v roku 1960 bol odsúdený za vlastizradu na dvanásť rokov väzenia, pastoračná, vedecká a literárna činnosť kardinála Korca je obrazom päťdesiatročného dramatického diania v katolíckej cirkvi na Slovensku

– pred sto piatimi rokmi sa narodil kňaz Štefan Garaj (1915 – 1998); po vysvätení biskupom Jánom Vojaššákom pôsobil na viacerých miestach ako správca farností, bol prenasledovaný, väznený, šesťnásť rokov bol kapitulárnym vikárom

25. októbra

– pred osemdesiatimi rokmi došlo k obnoveniu vychádzania Katolíckych novín (1940); vychádzať začali v roku 1849, prvým zodpovedným redaktorom bol Šimon Klempa, kaplán Farnosti sv. Jozefa v Pešti, vydavateľom peštiansky Spolok na rozširovanie dobrých a lacných kníh (Spolok sv. Štefana)

26. októbra

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel kňaz Rudolf Krajčík 1918 – 2000; po prijatí misijného určenia v roku 1939 pôsobil v africkvej Ghane

– pred sto sedemdesiatimi rokmi sa narodil spisovateľ Martin Bujna (1845 – 1923); bol úspešným v boji proti pomarčaniu cirkevnej školy v Pukanci, keď z príspevkov občanov postavil novú budovu školy, podporoval rozvoj slovenského národného školstva

27. októbra

– pred osemdesiatimi rokmi sa narodil maliar, kameraman a režisér Ľudovít Hanák (1940 – 2020); v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch realizoval množstvo diel do architektúry (gobeliny, drevené intarzie, smalty, mozaiky), paralelne s výtvarnou tvorbou sa venoval potápaniu, neskôr aj filmovaniu pod vodou ako jeden z prvých na Slovensku, filmom mapoval predovšetkým ekosystém Dunaja, riek a mokradí Slovenska

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodil hokejový tréner Július Šupler (1950); pod jeho vedením sa Slovensko prebojovalo do najvyššej kategórie MS v hokeji v najkratšom možnom čase, v KHL trénoval Dinamo Riga, CSKA Moskva a Donbas Doneck

28. októbra

– pred dvesto piatimi rokmi sa narodil národný buditeľ, kodifikátor spisovnej slovenčiny Ľudovít Štúr (1815 – 1856); politik, filozof, historik, jazykovedec, spisovateľ, básnik, publicista, redaktor

a pedagóg, najvýznamnejší predstaviteľ slovenského národného života a vedúca osobnosť slovenského národného obrodzenia v polovici 19. storočia, v roku 1847 získal mandát poslancu uhorského snemu za mesto Zvolen

29. októbra

– pred stovdvadsiatimi rokmi sa narodil herec, pedagóg Andrej Bagar (1900 – 1966); v roku 1944 sa stal spoluzakladateľom Slovenského komorného divadla v Martine, po oslobodení bol do roka 1951 umeleckým riaditeľom SND

– pred šesťdesiatimi rokmi sa narodil horolezec Peter Šperka (1955 – 2013); v roku 1996 stál na Šiša Pangme, v roku 2009 na Čho Oju

vydavatel.sk

SLOVAKIA ONLINE

.tasr.